

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 111

Archeologienota François
Benardstraat te Gent
(Oost-Vlaanderen).

JANSSENS DAVID

Alex Fordyn

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2016
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Bart De Smaele, Hadewijch Pieters
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba.

Inhoudsopgave

1	Administratieve fiche	- 5 -
2	Bureauonderzoek	- 10 -
2.1	Archeologische voorkennis	- 10 -
2.2	Aanleiding van het onderzoek.....	- 10 -
2.3	Doel van het onderzoek	- 11 -
2.4	Huidige situatie projectgebied	- 12 -
2.5	Beschrijving geplande werken.....	- 12 -
2.6	Randvoorwaarden	- 13 -
2.7	Werkwijze	- 13 -
3	Assessmentrapport.....	- 19 -
3.1	Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied.....	- 19 -
3.2	Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied	- 21 -
3.2.1	Tertiair geologisch	- 21 -
3.2.2	Quartaire geologisch	- 23 -
3.2.3	Bodem	- 24 -
3.2.3.1	Bodemtypekaart.....	- 24 -
3.2.3.2	Sonderingen.....	- 25 -
3.2.3.3	Potentiële bodemerosie	- 27 -
3.2.3.4	Erosiegevoeligheid.....	- 28 -
3.2.3.5	Landgebruik	- 29 -
3.2.3.6	Gewestplan.....	- 30 -
3.3	Historische situering van het onderzoeksgebied	- 31 -
3.3.1	Algemene historische situering	- 31 -
3.3.2	Historisch kaartmateriaal	- 37 -
3.3.2.1	Panoramisch zicht op Gent, 1534.....	- 37 -
3.3.2.2	Kaart van Jacob Deventer, 1559.....	- 38 -
3.3.2.3	Civitates Orbis Terrarum (1572-1617).....	- 39 -
3.3.2.4	Kaart van Horenbault (1619)	- 40 -
3.3.2.5	Kaart van Ferraris (1771 – 1778)	- 41 -
3.3.2.6	Kaart van M. Seutter en J.M. Probst (1780)	- 42 -

3.3.2.7	Topografische kaart Vandermaelen (1846 – 1854).....	- 43 -
3.3.2.8	Topografische kaart ministerie Openbare Werken en Wederopbouw.....	- 45 -
3.3.2.9	Luchtfoto's 2000- 2003 & 2012	- 46 -
3.4	Archeologische situering van het projectgebied.....	- 48 -
4	Besluit	- 50 -
4.1	Besluit gespecialiseerd publiek	- 50 -
4.2	Besluit breed publiek.....	- 53 -
5	Bibliografie.....	- 54 -
6	Lijst van plannen.....	- 56 -
7	Lijst van figuren	- 58 -
8	Bijlagen	- 59 -

1 Administratieve fiche

Projectcode	2016L115
Site	Gent – François Benardstraat 82-84
Projectsigle ADEDE	GEN-FRA
Ligging	François Bernardstraat 82-84 9000 Gent
Bounding Box	Punt 1 (WINDRICHTING): X: 105344,879m Y: 192616,899m Punt 2 (WINDRICHTING): X: 105367,501m Y: 192591,301m
Topografische kaart	Zie plannr. 1 (onderaan paragraaf)
Kadaster	Kadaster Gent 4 ^{de} Afdeling Sectie D nrs. 2720/Y/2 en 2720/X/2. Zie plannummer 3
Soort onderzoek	Bureauonderzoek
Opdrachtgever	Alex Fordyn François Benardstraat 82 9000 Gent
Aard van de vervolgwerven	Realisatie meergezinswoningen met gelijkvloerse parking
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	Bart De Smaele 2015/00070
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	Desmaele Bart & Janssens David, 2016, Archeologienota François Benardstraat 82-84 te Gent (Prov. Oost-Vlaanderen), ADEDE Archeologisch Rapport 111, Gent.
Grootte projectgebied	358m ²
Periode uitvoering	December 2016
Thermen thesaurus Onroerend Erfgoed	Bureauonderzoek, Archeologienota
Verstoorde zones	Zie plannummer 4

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

GENT - FRANÇOIS BERNARDSTRAAT

Plannr.2
Orthofoto (2015)

2016L115 10/12/2016

© AGIV

Legende

 Onderzoeksgebied

N

0 30
Meter

 ADEDE
SEARCH & RECOVERY

Gent – François Benardstraat

Plannr.3
Kadasterkaart

2016L115 10/12/2016

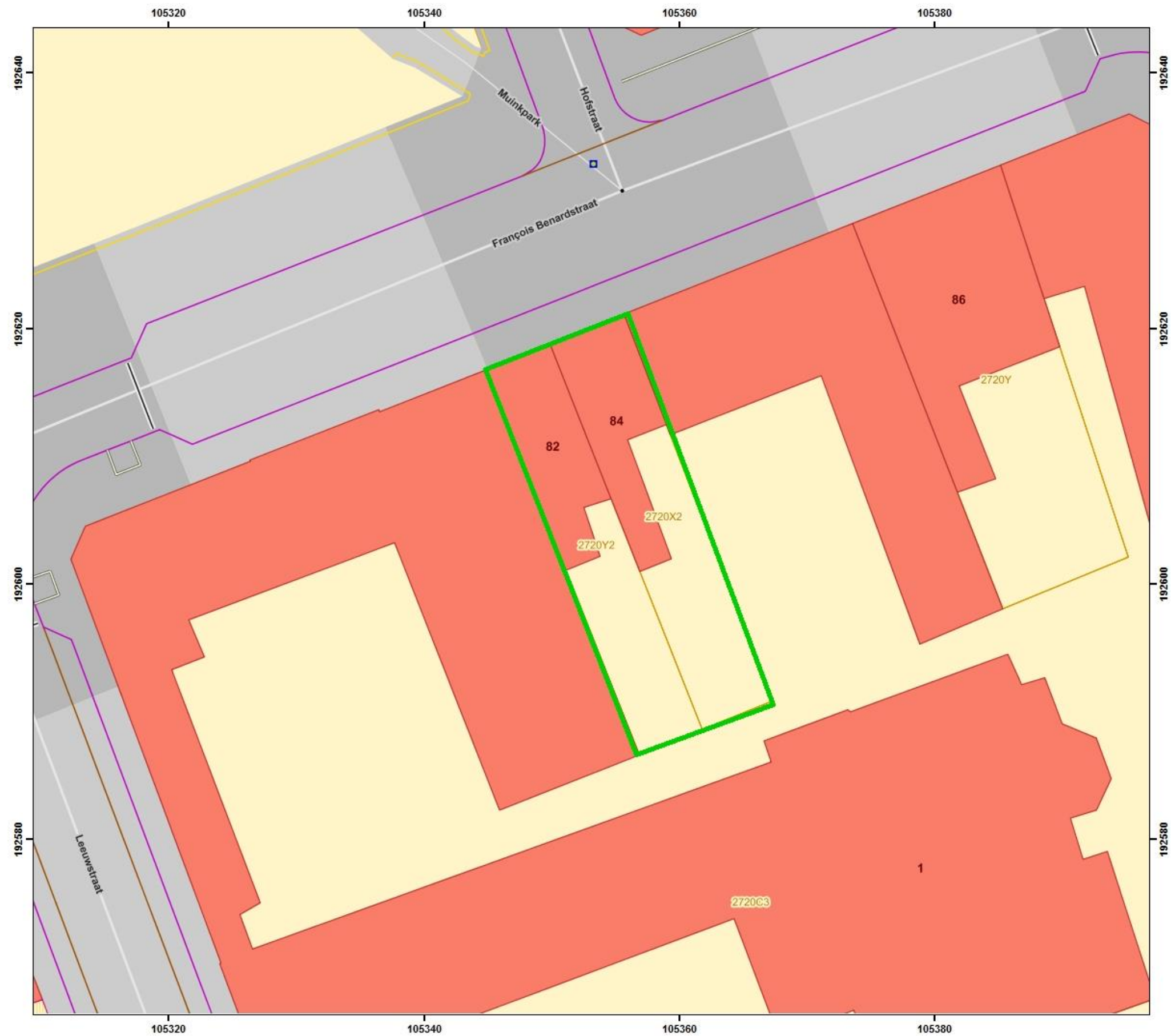
© AGIV

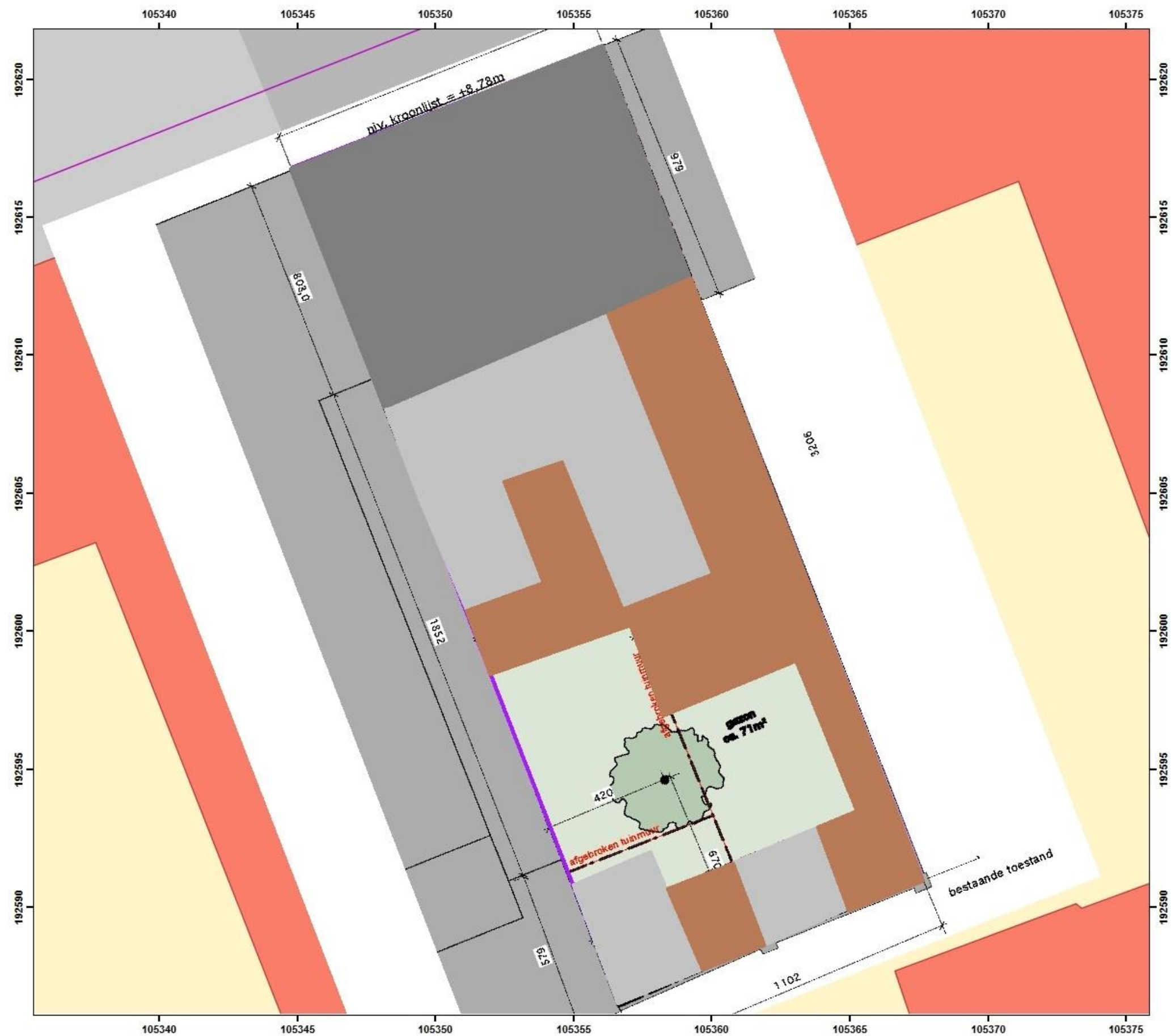
Legende

 Onderzoeksgebied

 N

0 20
Meter

2 Bureauonderzoek

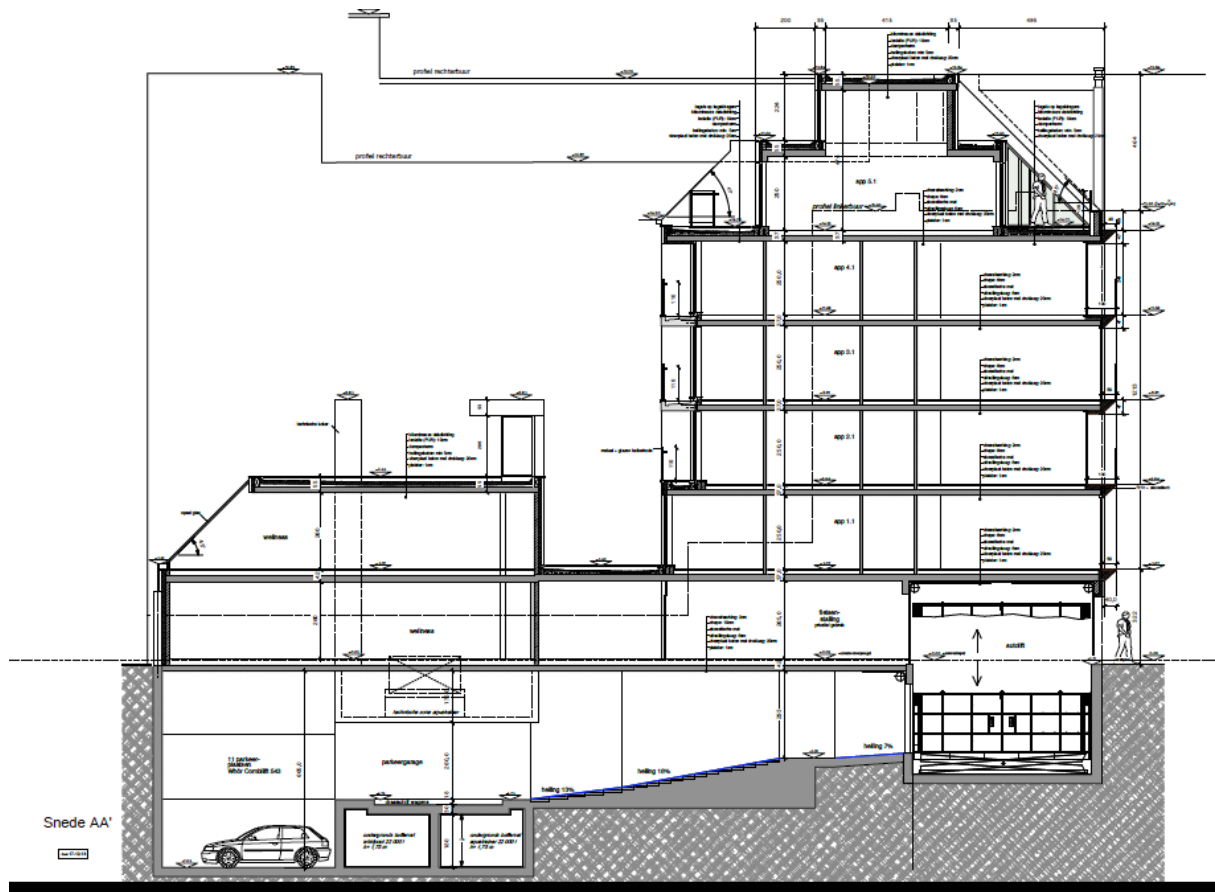
2.1 Archeologische voorkennis

Binnen het onderzoeksgebied is tot op heden nog geen archeologisch (voor)onderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd. In de onmiddellijke en ruimere omgeving van het projectgebied zijn wel een aantal CAI-meldingen die op het Geoportaal van de Centraal Archeologische Inventaris (CAI) terug te vinden zijn. Deze meldingen geven zicht op een archeologisch verleden in het gebied en worden besproken in §3.4 *Archeologische situering van het projectgebied*. In dit hoofdstuk zullen enkel de relevante sites met betrekking tot het onderzoeksgebied besproken worden.

2.2 Aanleiding van het onderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij het onderzoeksgebied in een vastgestelde archeologische zone ligt, het perceeloppervlak meer dan 300m² bedraagt en de bodemingreep meer dan 100m². De initiatiefnemer is daarom verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

Een stedenbouwkundige vergunning werd verleend door het Stadsbestuur van Gent op 7 april 2016 met referentie 2015/09277. Deze bestond uit 11 ondergrondse parkeerplaatsen. Doordat de realisatie van deze ondergrondse parkeerplaatsen te hoge kosten met zich meebracht, werd van dit idee afgestapt en dient er een nieuwe stedenbouwkundige vergunning aangevraagd te worden. Onderstaande figuur toont een doorsnede van de **eerdere** geplande en vergunde situatie. In de nieuwe geplande situatie wordt afgezien van de volledige ondergrondse constructie en wordt er vanaf het gelijkvloers gebouwd. Onderstaande doorsnede is met andere woorden niet meer van toepassing bij de nieuwe aanvraag.

2.3 Doel van het onderzoek

Deze archeologische nota heeft tot doel om door middel van de bestaande archeologische, geografische, geologische, en historische bronnen de mogelijkheid tot het aantreffen van archeologisch waardevolle sites binnen het projectgebied te onderzoeken. Aan de hand van de verzamelde informatie wordt vervolgens een programma van maatregelen opgesteld met het doel de archeologische kennis te bewaren voor de volgende generaties.

Volgende onderzoeksvragen worden in deze archeologienota behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?
- Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?

- Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?
- Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende info op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert het meeste informatie op?

2.4 Huidige situatie projectgebied

Het onderzoeksgebied heeft een breedte van 11,22m en een diepte van 32,21m waarbij het oppervlak van het perceel 358m² bedraagt. Hiervan is momenteel slechts 71m² ofwel 20% niet bebouwd en in gebruik als tuin. Op deze locatie staan momenteel 2 gelijkaardige 19^e eeuwse arbeiderswoningen in gesloten bebouwing bestaande uit 2,5 bouwlagen met zadeldak. Beide gebouwen zijn momenteel bestemd als meergezinswoning. Deze twee gebouwen zijn onderkelderd tot op een diepte van ongeveer 2m. Hoewel de diepte van de huidige funderingen niet gekend zijn, is aan de hand van een doorsnede uit het stadsarchief een gemetselde funderingszool vast te stellen¹. Deze werden aangelegd tot op vorstvrije diepte, waarbij een algemene diepte aangenomen wordt op 80cm. Dit verschilt echter per specifieke situatie. Zo wordt er op het plan meer dan 1 meter aangeduid.

In 1982, bij de aankoop van het pand F. Benardstraat 82 (zie akte), werd een perceel tuingrond van 26,66 m² van de F. Benardstraat 84 mee verkocht aan de 82. Beide tuinen waren gescheiden door een stenen muur (+/- 14 meter lang) die werd afgebroken. Met het puin werden de funderingen aangelegd van de tuinhuizen en de uitbreiding/aanleg van terrassen². Bij de heraanleg van de tuin werd de bovenlaag afgegraven en vervangen door nieuwe teelaarde³ (zie Bijlage Sonderingverslag). Voor een inplantingsplan van de bestaande toestand wordt verwezen naar plannr. 5.

2.5 Beschrijving geplande werken

De huidige gebouwen worden gesloopt en op dezelfde locatie worden meergezinswoningen gerealiseerd voor 8 woonentiteiten bestaande uit 5 bouwlagen en een dakvolume. Daarnaast wordt, achterliggend aan deze woningen, een parkeergarage (gelijkvloers) voorzien en bergingen (eerste verdieping). De bouwdiepte van het hoofdgebouw zal 11,80m bedragen aan de linkerzijde (westen) om dan na 1,80m te verspringen tot een diepte van 13,5m en onder een schuine hoek van 45 graden over te gaan tot 15m aan de rechterzijde. Het achterliggende gebouw, dat zal bestaan uit 2 bouwlagen wordt over het gehele resterende perceel ingepland. De realisatie van deze bouwwerken

¹ Stadsarchief (Gent), doorsnede uit 1883

² Info aangeleverd door de eigenaar

³ SONDEX, sondeerrapport 29429, 2016

zal gebeuren aan de hand van een paalfundering waarbij 46 funderingspalen zullen geplaatst worden op een diepte van ca. 10m. Er komt een 40 cm dikke vloerplaat te liggen. Binnen het hoofdgebouw wordt een liftschacht voorzien op een oppervlak van 7m² die een diepere ingreep in de bodem zal behelzen van 1.25m. Verder worden 2 regenwaterputten voorzien en een septische put onder het achterliggende gebouw met een diepte van ongeveer 2 m en een oppervlakte van ca. 15m². Voor een inplantingsplan van de geplande toestand wordt verwezen naar plannr. 6.

2.6 Randvoorwaarden

Door de toestand van het terrein, is eventueel (voor)onderzoek met ingreep in de bodem onmogelijk uit te voeren. Hiervoor dient de huidige bebouwing eerst gesloopt te worden.

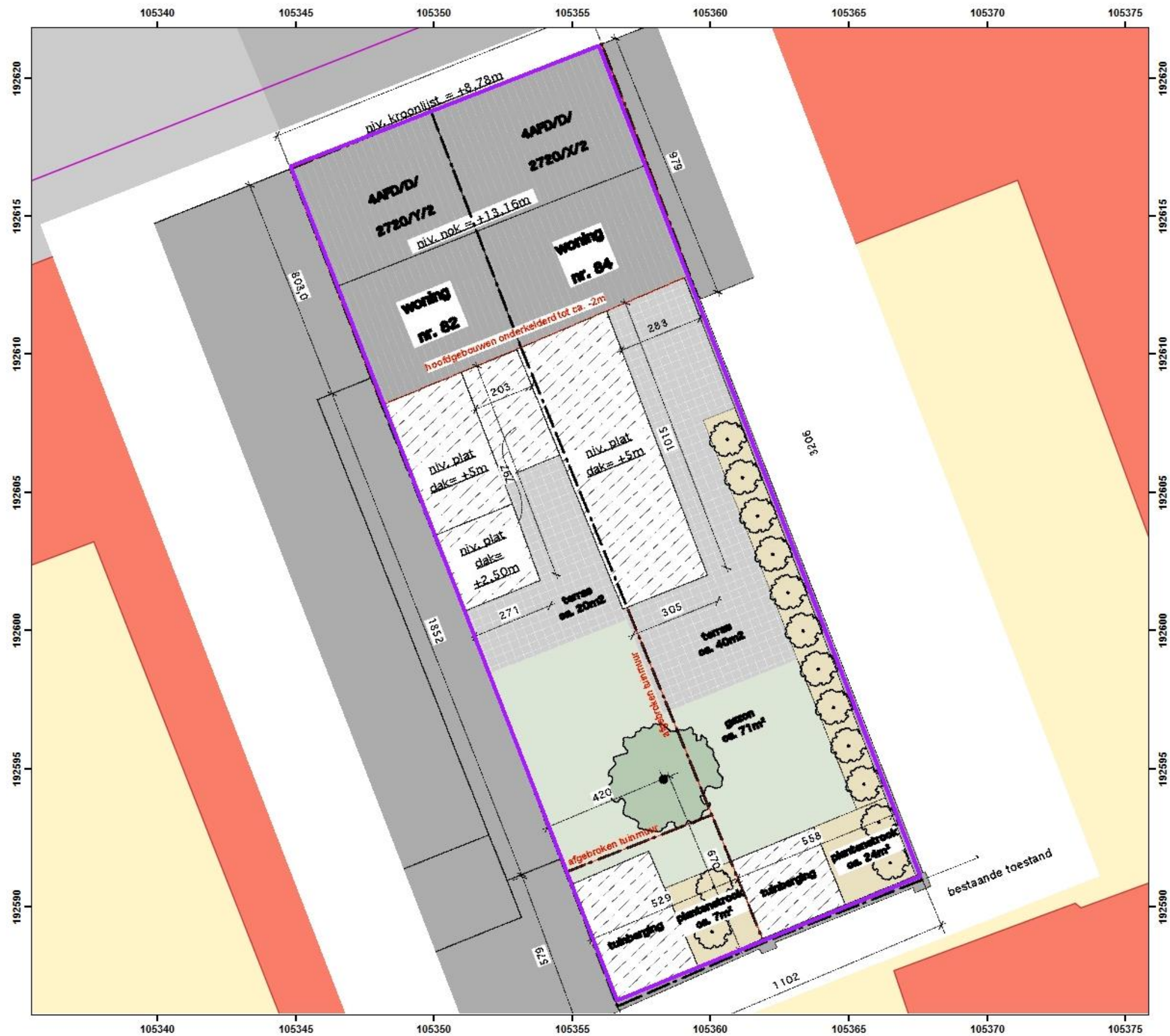
2.7 Werkwijze

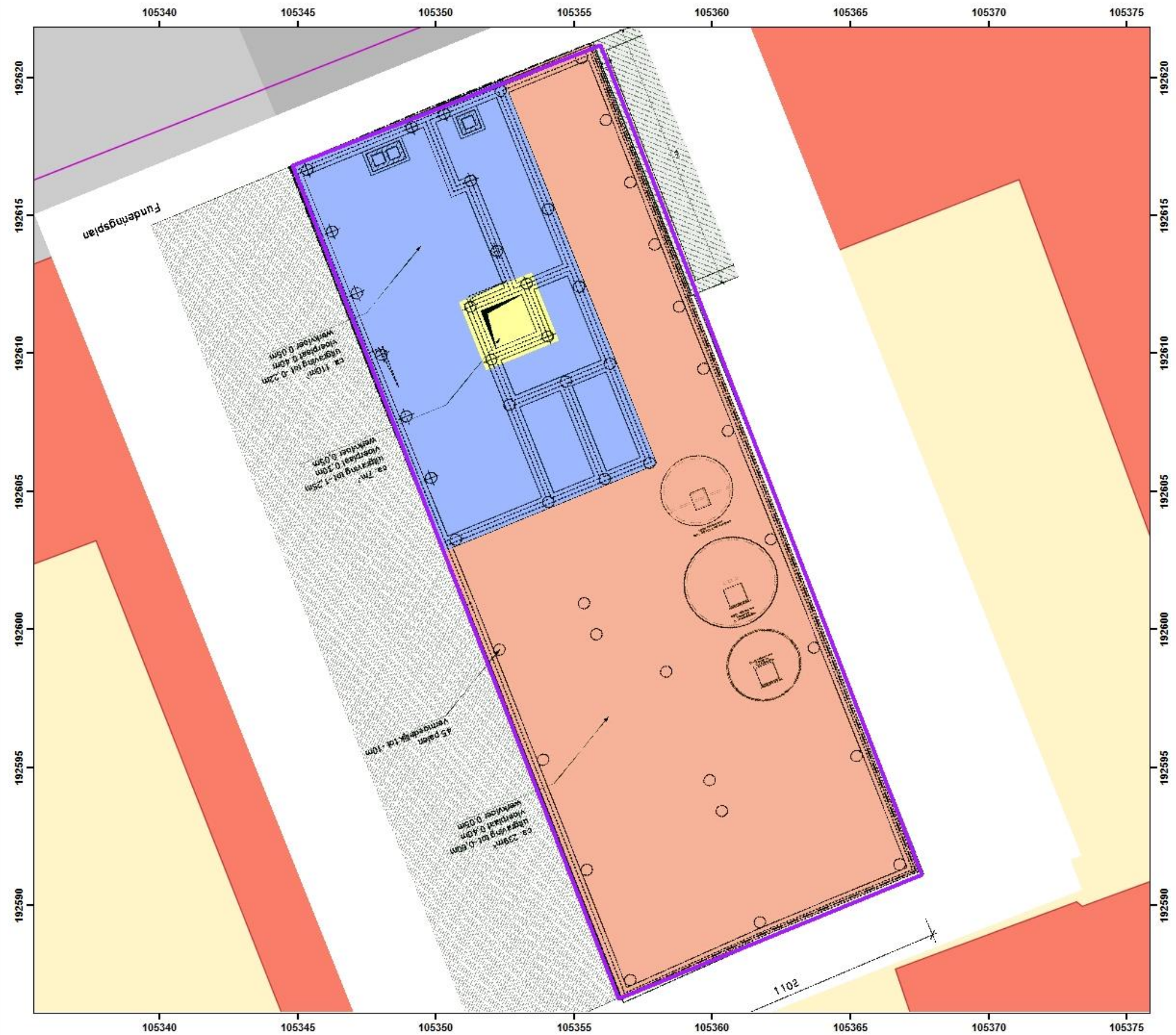
Dit bureauonderzoek heeft tot doel de aanwezigheid en de bewaringstoestand van de archeologische resten binnen het projectgebied in te schatten, alsook de impact van de geplande werken op het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van de verworven kennis kunnen concrete aanbevelingen geformuleerd worden voor een eventuele verder prospectie-/opgravingsstrategie. De archeologische verwachting van het projectgebied wordt gebaseerd op gekende geologische, landschappelijke, archeologische, historische en geografische bronnen. Hiervoor wordt beroep gedaan op gekende literatuur, de Centraal Archeologische Inventaris, het Geoportaal van Onroerend Erfgoed en de Databank Ondergrond Vlaanderen. Dit alles wordt vervolgens samengelegd met topografische kaarten, recente luchtfoto's, kadasterkaarten en plannen van de gekende/geplande toestand.

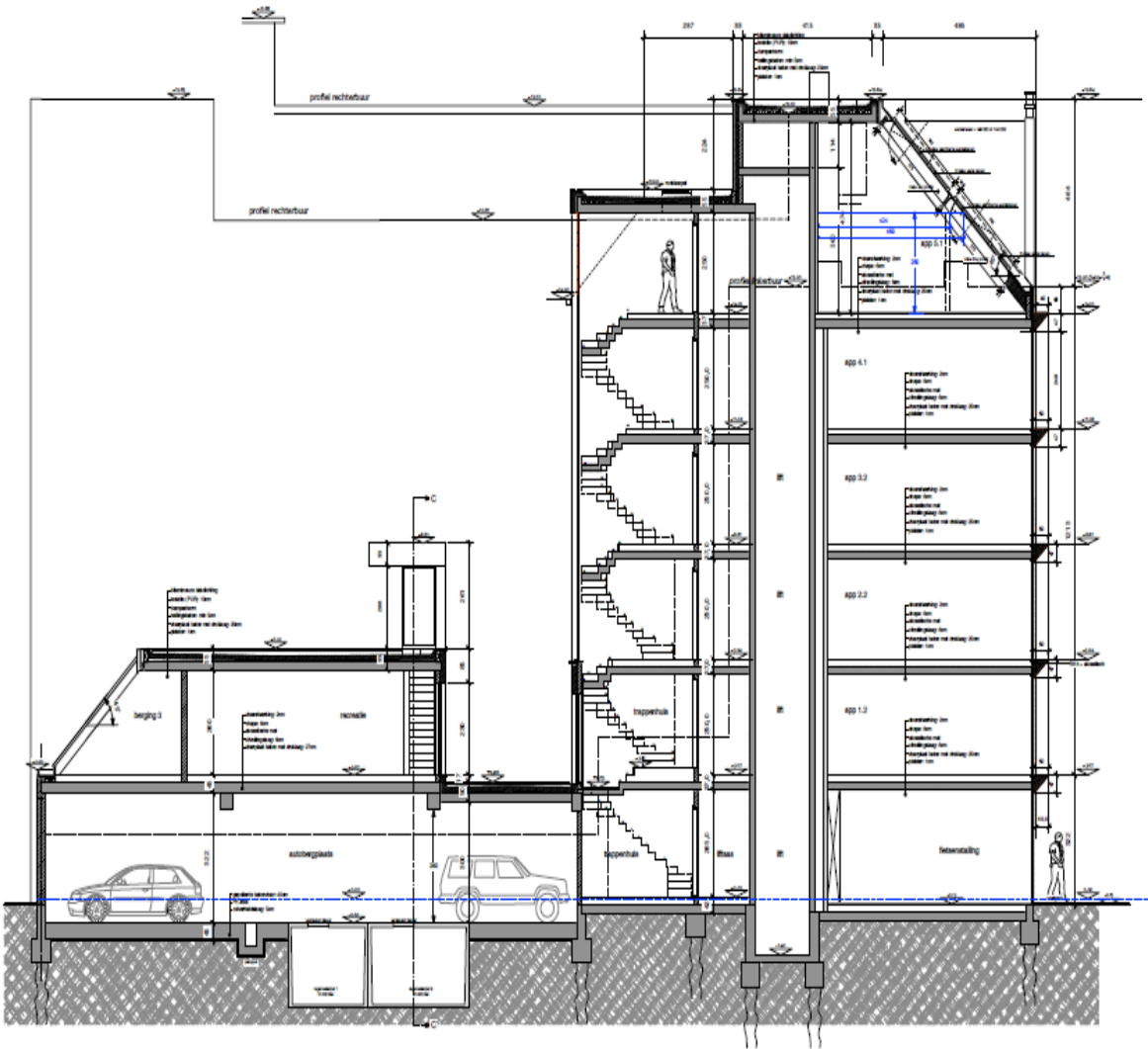
Overzicht geconsulteerde kaarten:

- Onderzoeksgebied:
 - Inplantingsplan huidige toestand
 - Inplantingsplan geplande toestand
 - Doorsnede bestaande toestand
 - Doorsnede nieuwe toestand
- Geografische/geo (morfo)logische en bodemkundige situering:
 - Topografische kaart
 - Orthofoto
 - Kadasterkaart
 - Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II
 - Tertiair geologische kaart

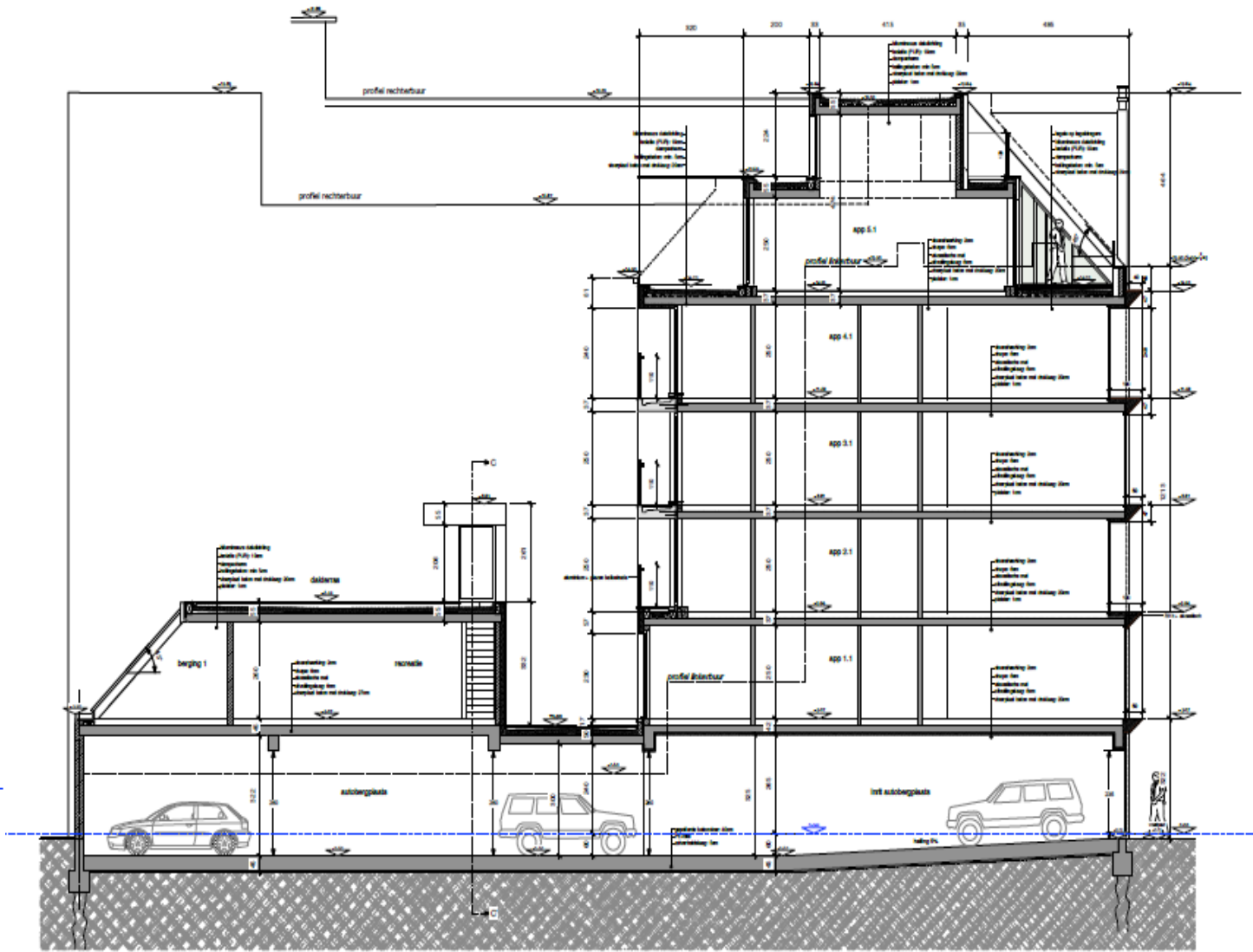
- Quartair geologische kaart
- Bodemtypekaart
- Potentiële bodemerosiekaart
- Erosiegevoeligheidskaart
- Bodemgebruiksbestand
- Historische situering:
 - 12^e eeuwse kaart gebaseerd op de kaart van Ferdinand Lot
 - Panoramisch zicht op Gent, 1534
 - Kaart van Jacob Deventer, 1559
 - Civitates Orbis Terrarum, (1572 -1617)
 - Kaart van Horenbault, 1619
 - Kaart van Ferraris, (1771 – 1778)
 - Kaart van M. Seutter en J.M. Probst, 1780
 - Vandermaelen kaarten, 1846-1854
 - Kaart uit 1841
 - Topografische kaarten Ministere van Openbare Werken en Wederopbouw, (1950 – 1970)
 - Luchtfoto's 2000-2003 en 2012
- Archeologische situering:
 - Geoportaal Centraal Archeologische Inventaris
 - Inventaris Onroerend Erfgoed

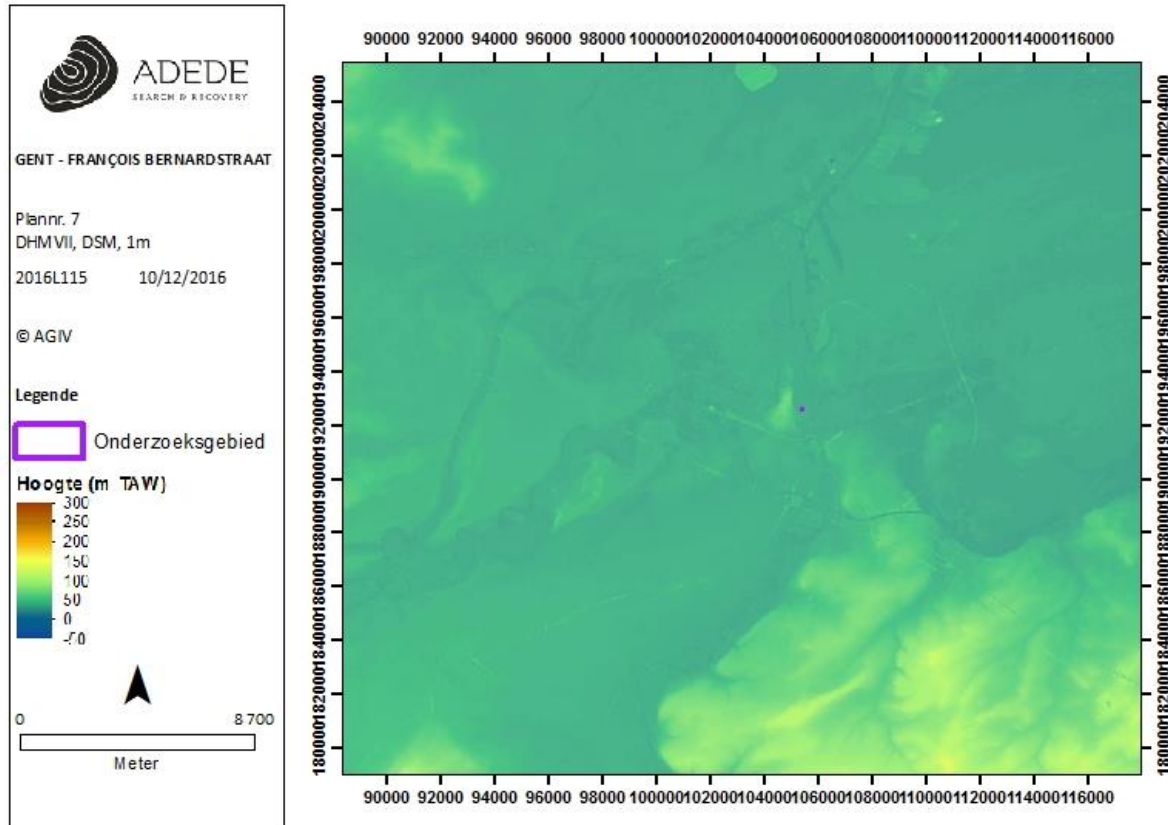
Snede BB'

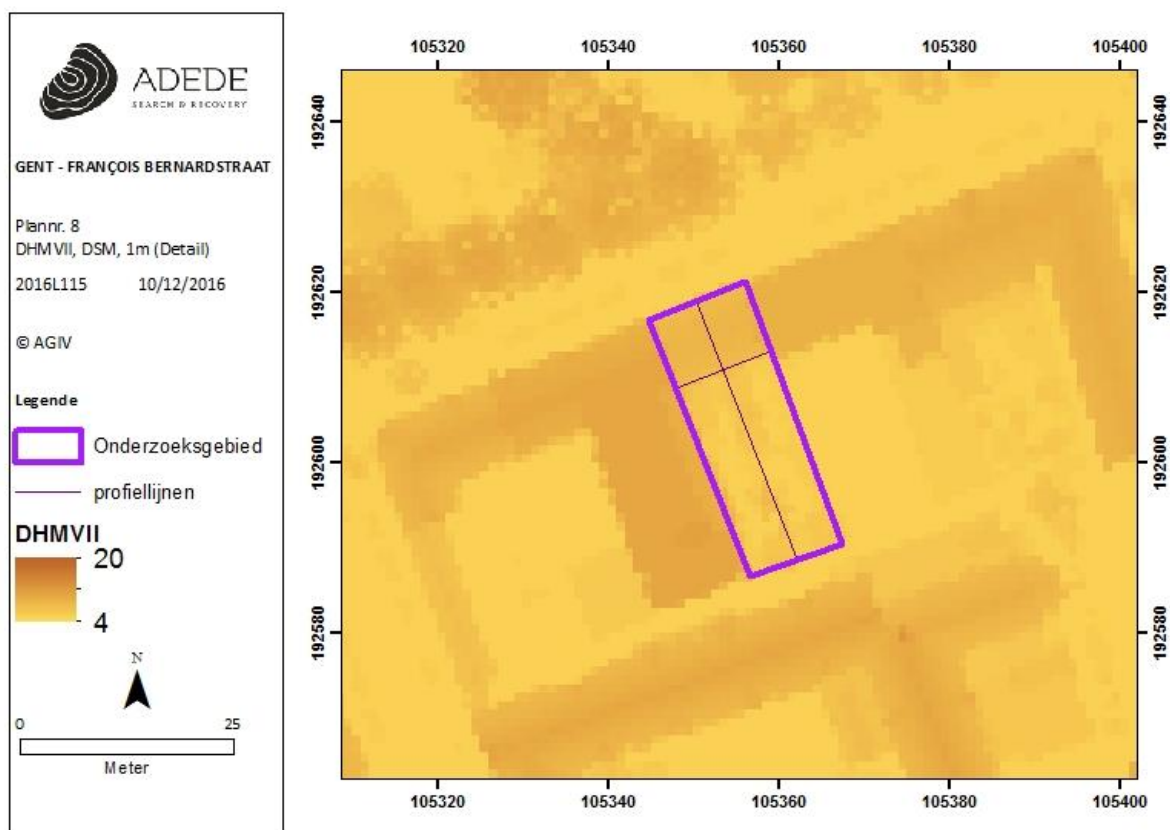
3 Assessmentrapport

3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

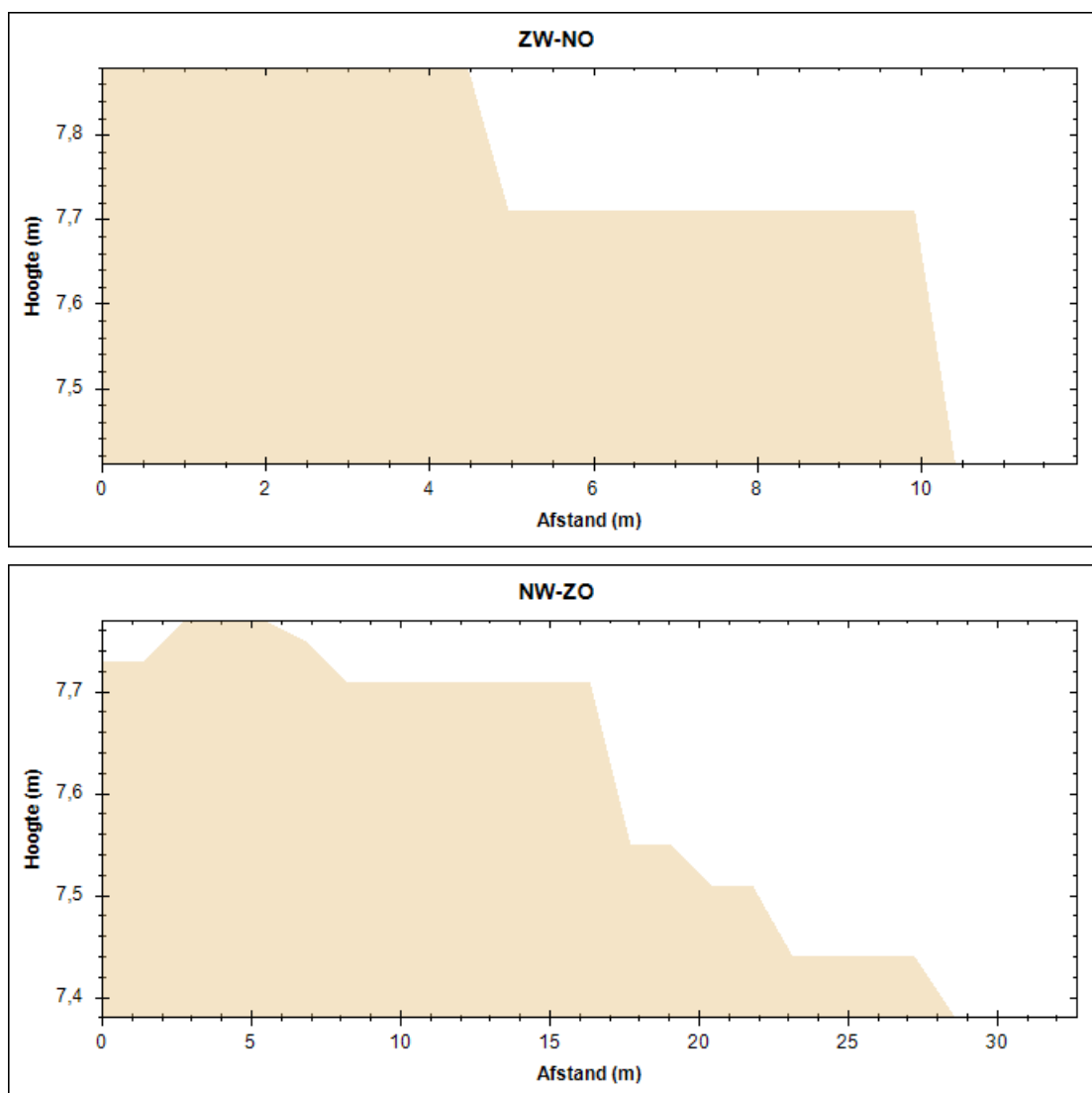
Het onderzoeksgebied is gelegen aan de François Bernardstraat, een woonstraat aan de zuidrand van het stadscentrum, grenzend aan het Muinkpark. Het onderzoeksgebied ligt op een hoogte van ca. 8m TAW. De stad Gent is gelegen in de noordelijke laagvlakte van België en vertoont zachte glooiingen die nergens boven de 50m hoogte reiken. Gent heeft haar ontstaan te danken aan de economisch gunstige ligging bij de samenvloeiing van de Leie en de Schelde. De valleien van deze twee rivieren wisselen af met zandige opstuwingen, die zelden hoger dan 15m boven de zeespiegel reiken. De hoogste opstuwung is de Blandijnberg, met een hoogte van 29,10m TAW. Deze heuvel vormt samen met de rondom liggende dalbodem grosso modo de twee hoofdelementen waaruit de Gentse binnenstad bestaat. Op onderstaande kaart van het digitaal terreinmodel staat de Blandijnberg links weergegeven, ten westen van het projectgebied. Het projectgebied is duidelijk gelegen in de dalbodem rond deze getuigenheuvel.

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.

Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).

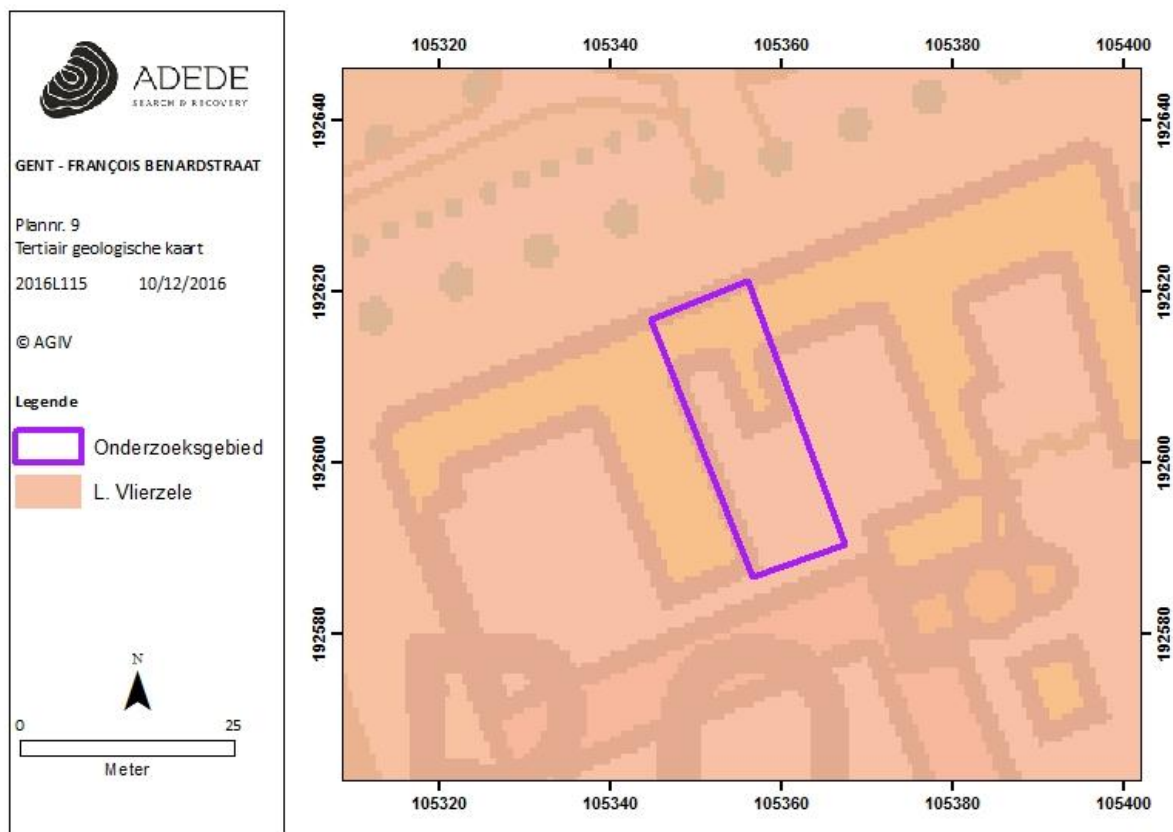

Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.

3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied

3.2.1 Tertiair geologisch

De tertiair geologische kaart (1:50.000) geeft de lithologie van de afzettingen onder de kwartaire afzettingen weer. Tertiair-geologisch gezien bevindt het onderzoeksgebied zich binnen het Lid van Vlierzele (deel van de Formatie van Gentbrugge, ca. 50 miljoen jaar oud; zalmroze op onderstaande kaart), wat neerkomt op mariene bodems bestaande uit klei, zand en silt uit het vroeg-Eoceen. Op het terrein.

Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

vertaalt zich dat in theorie in groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend, met plaatselijk dunne zandsteenbanken. Het tertiaire zand is hier glauconiet- en glimmerhoudend⁴. Het fijne zand is duidelijk horizontaal of kruisgewijs gelaagd, soms homogeen, met veel tubulaties. Naar onder toe gaat het over in een meestal homogeen, kleiig zeer fijn zand, met kleine kleilenzen. Bovenaan komen gedifferentieerde kleilagen met humeuze intercalaties voor. Er komen in de afzetting weinig macrofossielen voor, de zandsteenbanken zijn zeer hard maar vallen soms uiteen in dunne plakketten⁵.

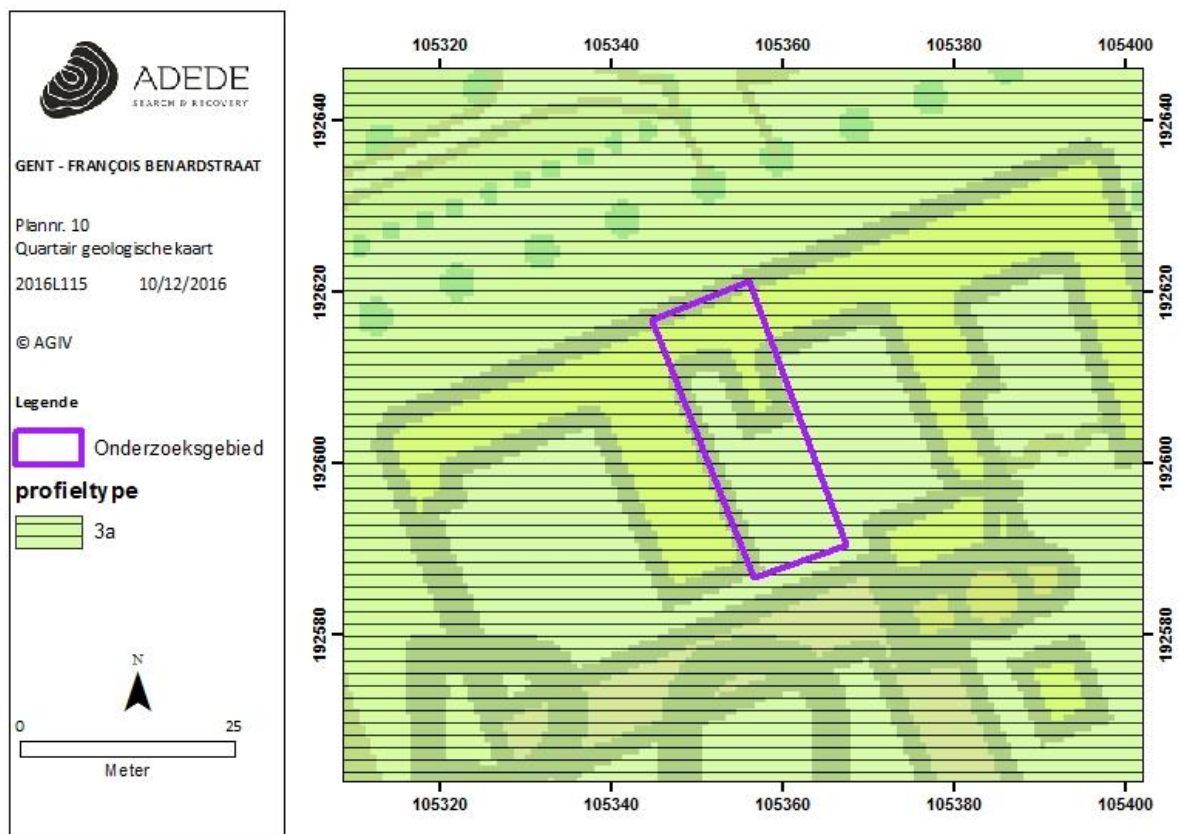
⁴ <http://dov.vlaanderen.be>

⁵ P. Jacobs, M. De Ceukelaire, W. De Breuck & G. De Moor, *Toelichtingen bij de Geologische kaart van België (Vlaams Gewest): Kaartblad 22 Gent, Brussel, 1996, p. 27.*

3.2.2 Quartair geologisch

Een beeld van de Samengestelde Quartairprofieltypekaart van Vlaanderen geeft aan dat het onderzoeksgebied zich bevindt in een zone die bestaat uit alluviaal zandig facies uit het Holoceen (K), fluvio-periglaciaal zandig facies uit het Weichseliaan (F) en valleibodemgrind uit het Vroeg Weichseliaan (Gv). De alluviaal zandige facies kunnen sterk variëren van kleiig of leemhoudend zand tot zuiver zand en kunnen zowel planten- als baksteenrestjes bevatten. Het fluvioperiglaciaal sedimentpakket bestaat in Gent hoofdzakelijk uit een zandig lithosoom dat echter op veel plaatsen gescheiden is door een minder belangrijk fluvio-periglaciaal lemig facies. Het onderste zandig complex bestaat overwegend uit middelmatig fijn tot middelmatig grof zand dat zwak glauconiethoudend is. Naar onder toe wordt het sediment grover en bevat deze talrijke grindelementen (silexen, kwartskorrels en zandsteenstukken) en schelpresten. Tevens kunnen kleikeien, leembroekstukken en venige houtstukken worden aangetroffen. Het bovenste zandig complex bestaat uit middelmatig fijn zand, met laminae of lenzen middelmatig zand. Het is opgebouwd uit een juxtapositie en superpositie van ondiepe (0,5 à 1,0m) kruisgelaagde geulvormige structuren met diagonale of tangentiële prograderende interne laminaire gelaagdheid. Aan de basis komt op vele plaatsen een dunne, maar duidelijke grindvloer voor. Aan de basis van de kruisgelaagde geulstructuren wordt vaak een laag kleikeitjes van herwerkte Yperiaanse klei, aangetroffen. Het fluvioperiglaciaal sedimentpakket kan sporen bevatten van cryoturbaties en vorstwiggen. Aan de basis van het Weichseliaans sedimentpakket vindt men een dik pakket grof, heterogeen materiaal. Het bestaat uit zand, met soms grove vegetatieresten, en occasioneel worden ook sporen van klei aangetroffen. Grind, opgebouwd uit sedimenten van verschillende oorsprong (zandsteen, silex, etc.), is hier echter dominant aanwezig in pakketten die lokaal meer dan een meter dik kunnen zijn. Vaak vindt men hierin ook bijmenging van organisch materiaal zoals veen en hout terug⁶

⁶ S. Vermeire, G. De Moor, Adams R., *Quartairgeologische Kaart van België, Vlaams Gewest, Verklarende tekst bij het Kaartblad (22) Gent (1/50.000)*, Brussel, 1999.

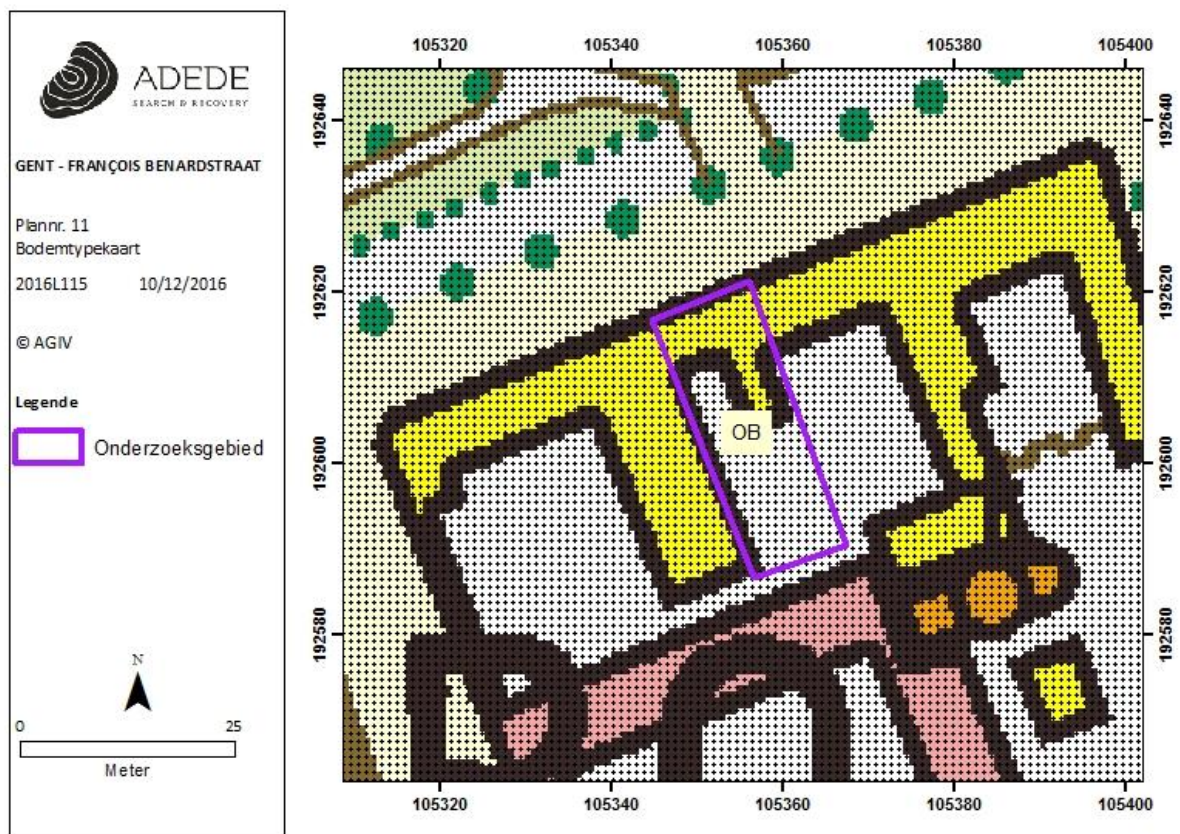
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.

3.2.3 Bodem

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de bodemtypekaart, potentiële bodemerosiekaart, erosiegevoeligheidskaart en het bodemgebruiksbestand besproken.

3.2.3.1 Bodemtypekaart

Op de bodemtypekaart staat het projectgebied volledig ingekleurd als OB (gearceerd), wat overeenkomt met bodems die ingrijpend door de mens gewijzigd zijn. Daar dit niet voldoende info verschaft naar de bodemtypes, dient dit achterhaald te worden aan de hand van boringen of sonderingen.

Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodentypekaart.

3.2.3.2 Sonderingen

In het kader van de geplande werken werden reeds enkele sonderingen uitgevoerd om te peilen naar de bodemopbouw in functie van diens stabiliteit. Uit deze verslagen zijn twee zaken van toepassing om het archeologisch potentieel in te schatten. Een eerste is de aanwezigheid van een pakket aangevoerde (zand)grond tot op een diepte van 1 – 1,5m waaronder zich een mogelijks veenhoudende, slappe leem of klei bevindt.

Uit de resultaten van de sonderingen kan de volgende bodemsamenstelling worden afgeleid:

1. vanaf het maaiveld tot ongeveer 1 à 1.5 m-mv : geroerde bovenlaag, mogelijks geroerde en/of aangevulde grond en/of teelaarde.
2. vervolgens tot ongeveer 7 à 7.5 m-mv : slappe tot zeer slappe leem of klei; mogelijks veenhoudend.
3. vervolgens tot ongeveer 10 à 11 m-mv : los gepakt leem- of kleihoudend zand of vaste

zandhoudende leem of klei.

4. vervolgens tot ongeveer 21 à 22 m-mv : matig dicht tot dicht gepakt leem- of kleihoudend zand.

Sondering D1 eindigt in deze laag.

5. vervolgens tot het eindpeil van de sonderingen D2 en D3: dicht gepakt (kleihoudend, glauconiethoudend) zand ; mogelijke aanwezigheid van zandsteenfragmenten⁷.

Figuur 7. Situering van het projectgebied met aanduiding sondering.

Een tweede besluit heeft betrekking op de grondwaterstand die zich reeds op 1 meter diepte bevindt (april 2015). Vergeleken met een sondering in de nabije omgeving uitgevoerd in november 1959 lijkt dit reeds een verbetering. Uit deze oudere sondering blijkt duidelijk dat de grondwatertaf variërend op een diepte van 0m tot 0.42m ten opzichte van het maaiveld zich bevond⁸. In het totaal werden in 2015 3 sonderingen uitgevoerd op het terrein (zie bijlage sonderingsverslag).

⁷ SONDEX, sondeerrapport 29429, 2016

⁸ Sondering GEO-59/2334/1-S1 en GEO-59/2334/1-S2

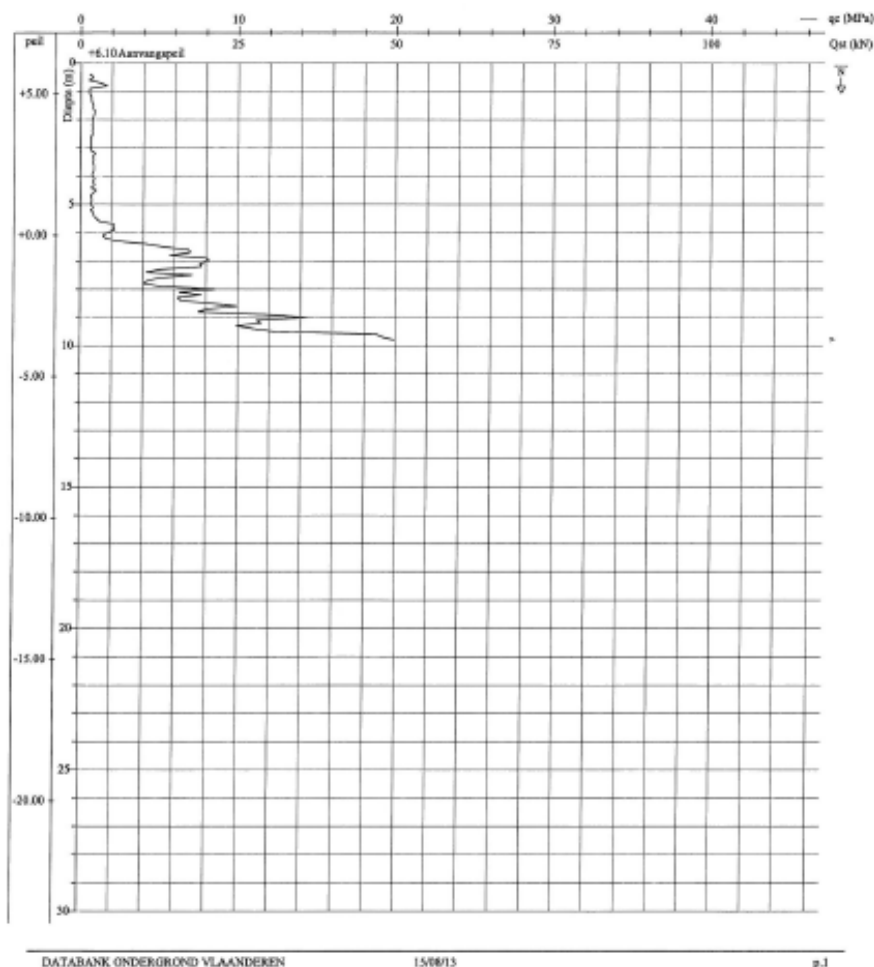

Sondering GEO-59/2334/1-S2

Sondering

Proefnummer: GEO-59/2334/1-S2
 X (mLambert): 105353.0 (van topokaart)
 Y (mLambert): 192616.0 (van topokaart)
 Z (mTAW): 6.10 (van topokaart)
 Gemeente: GENT
 Uitvoerder: Rijksinstituut voor Grondmechanica
 Grondsoort aan de conus: groen zeer fijnzand

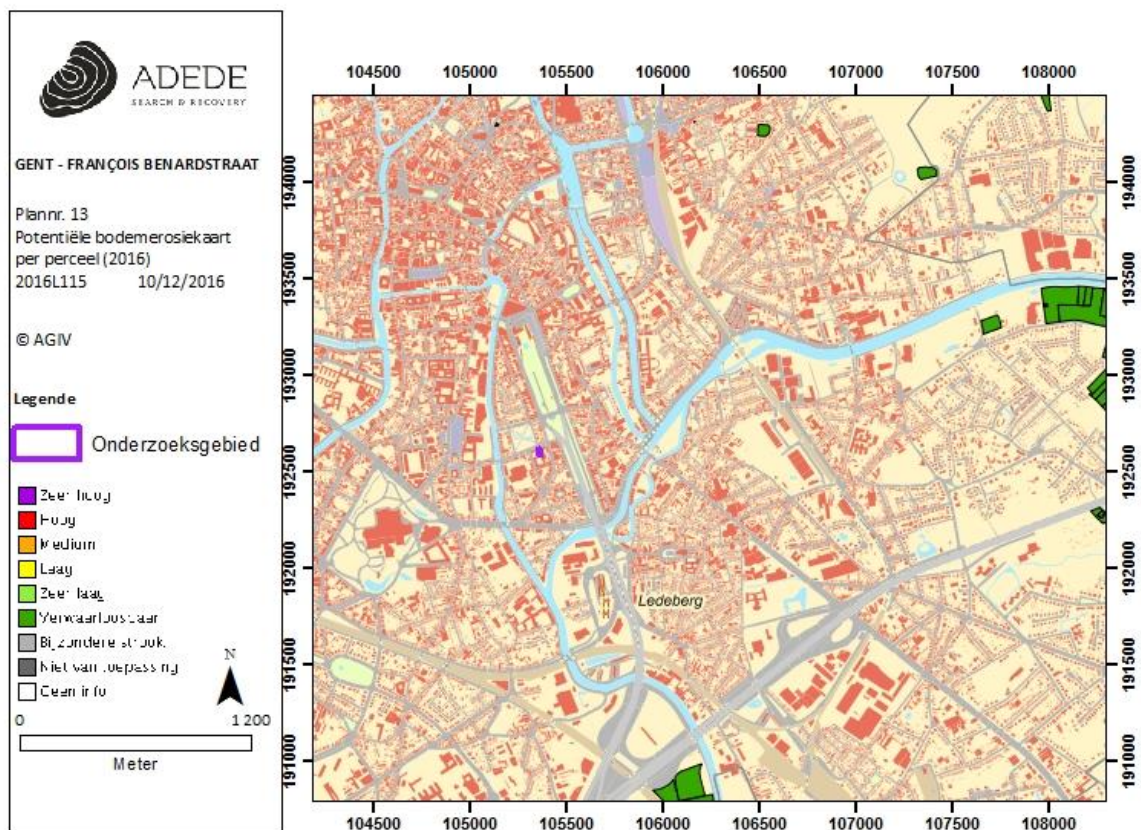
Aanvangsdatum: 05/11/1959
 Uitvoeringsmethode: discontinu mechanisch
 Sondeerapparaat: 25KN
 Conus: M4 (1000 mm²)
 Diepte (m): 0.10 tot 9.80
 Water op (m): 0.00 (6.10 mTAW)

Figuur 8. Sondering GEO-59/2334/1-S2 met vermelding grondwaterstand aan oppervlak

3.2.3.3 Potentiële bodemerosie

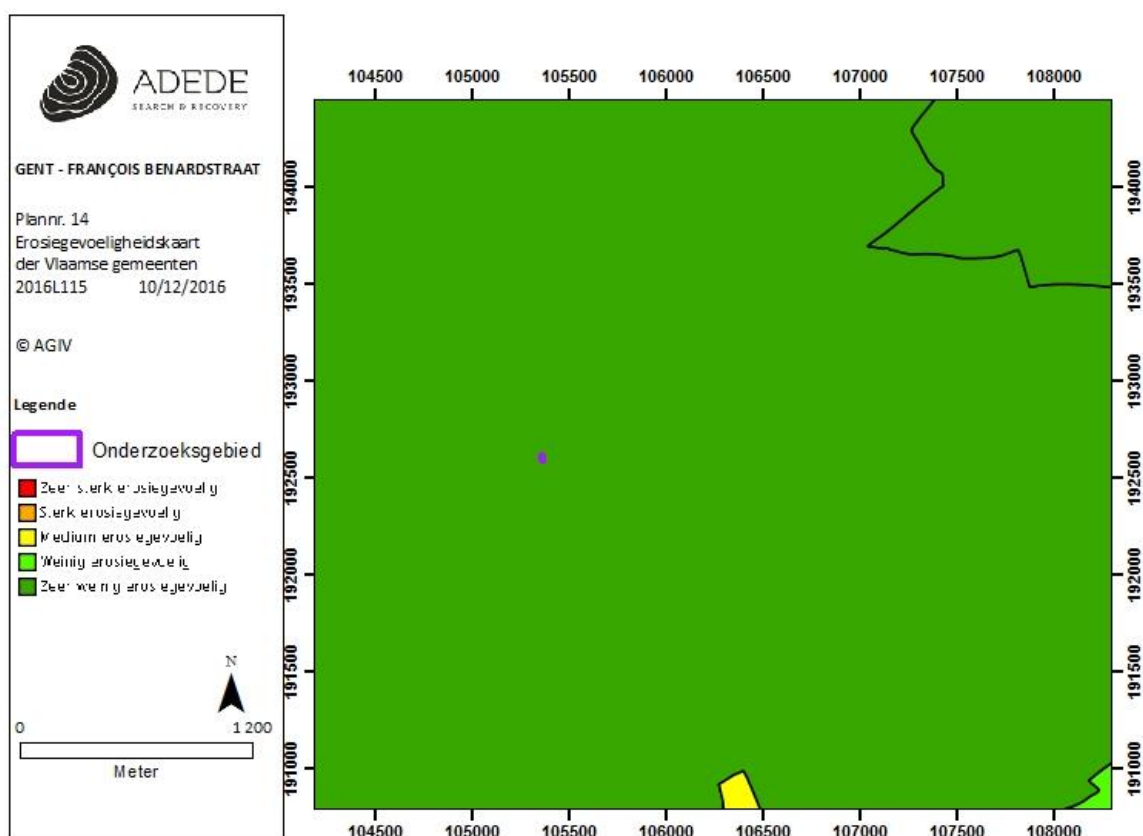
Aan de hand van de potentiële bodemerosiekaart kunnen geen uitspraken gedaan worden naar bodemerosiersico's. Het dichtstbijzijnde gekende perceel, dat een verwaarloosbare erosie weergeeft, ligt op ruim drie kilometer van het onderzoeksgebied.

Figuur 9. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.

3.2.3.4 Erosiegevoeligheid

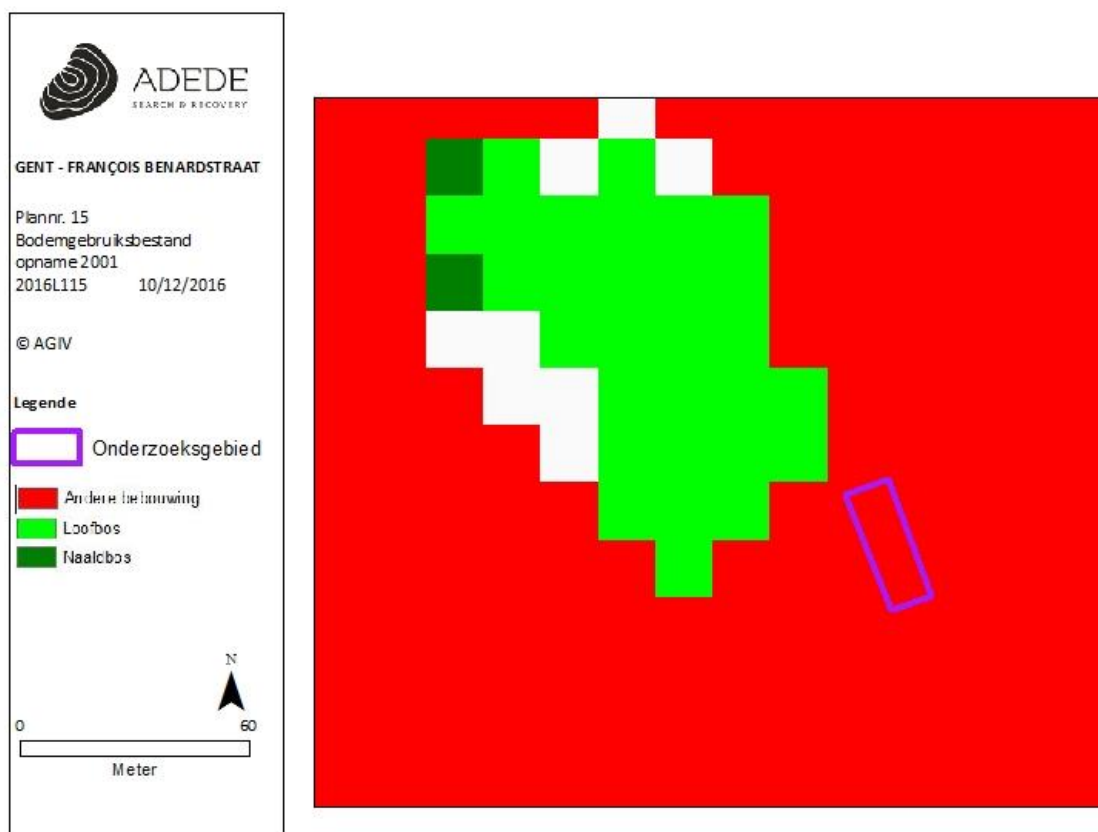
Op de erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse gemeenten, die zoals de naam laat vermoeden, een inschatting maakt per gemeente, staat het projectgebied ingekleurd als donkergroen, wat neerkomt op zeer weinig erosiegevoelige bodems.

Figuur 10. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.

3.2.3.5 Landgebruik

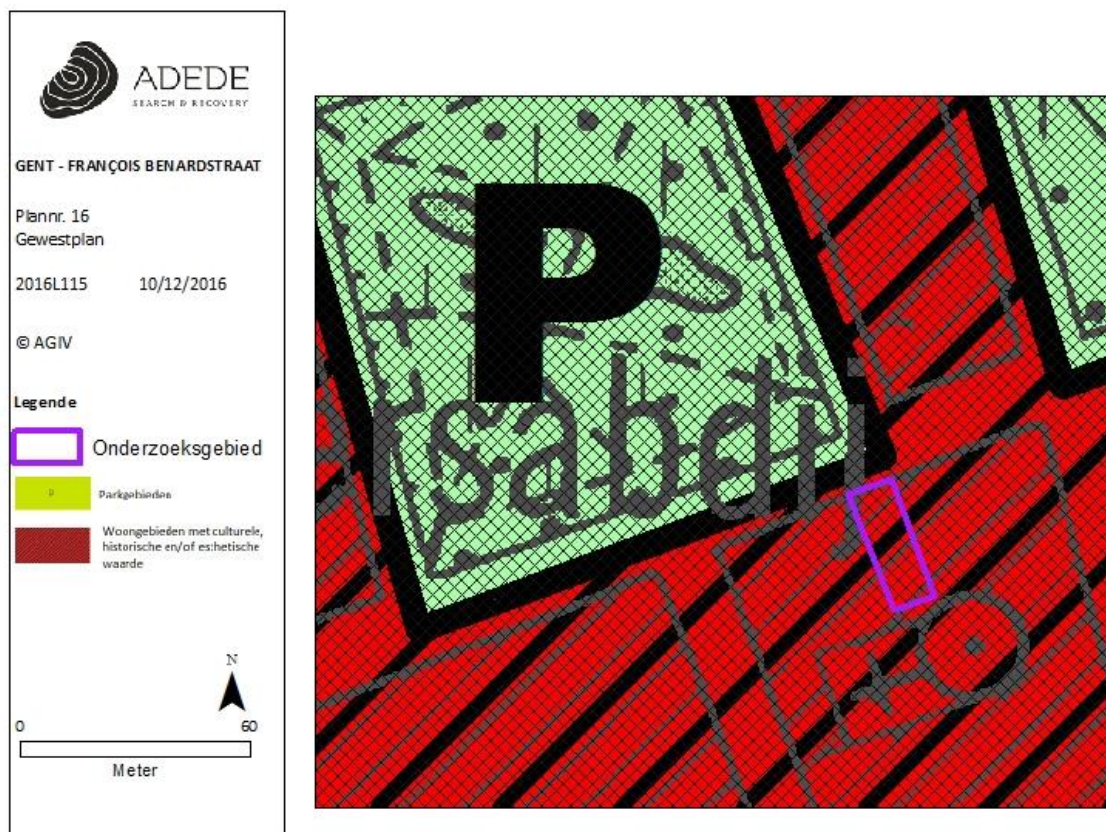
Op het Bodemgebruiksbestand uit 2001 wordt het gebied weergegeven als woongebied bestemd voor andere bebouwing.

Figuur 11. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.

3.2.3.6 Gewestplan

Op het Gewestplan ligt het gebied aan een parkgebied (Muinkpark) in een zone bestemd voor woongebieden met culturele, historische en/of esthetische waarde.

Figuur 12. Situering van het projectgebied op het gewestplan.

3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied

3.3.1 Algemene historische situering

Het onderzoeksgebied ligt in de Muinparkwijk, vroeger gekend als Muinkmeersen (rechteroever van de Muinschelde) die deel uitmaakten van de Sint Pietersabdij:

De stichting van twee kloosters in het begin van de 7de eeuw beïnvloedde in sterke mate de verdere ontstaansgeschiedenis van de stad. Tot aan de Noormanneninvallen in de 9de eeuw had het Gandaklooster, de voorloper van de latere Sint-Baafsabdij, een belangrijke functie. Bij dit klooster bevond zich wellicht een nederzetting van bovenlokaal belang, namelijk Ganda, hoofdplaats van de Gentgouw of *pagus Gandensis*. Het tweede, wellicht ook oudste klooster, bevond zich op de Blandijnberg en staat bekend als *Blandinium* of de latere Sint-Pietersabdij⁹. De Sint-Pietersabdij en het Sint-Pietersdorp waren gelegen op en rond het hoogste punt van Gent, de Blandijnberg (+ 29,10

⁹ Declercq 1997; Bru & Vermeiren 2010

m TAW) en omgeving, op de linkeroever van de Schelde. Het Sint-Pietersdorp was gelegen tussen de Ketelpoort, de Kortrijksepoort, de Walpoort en de Heuvelpoort¹⁰.

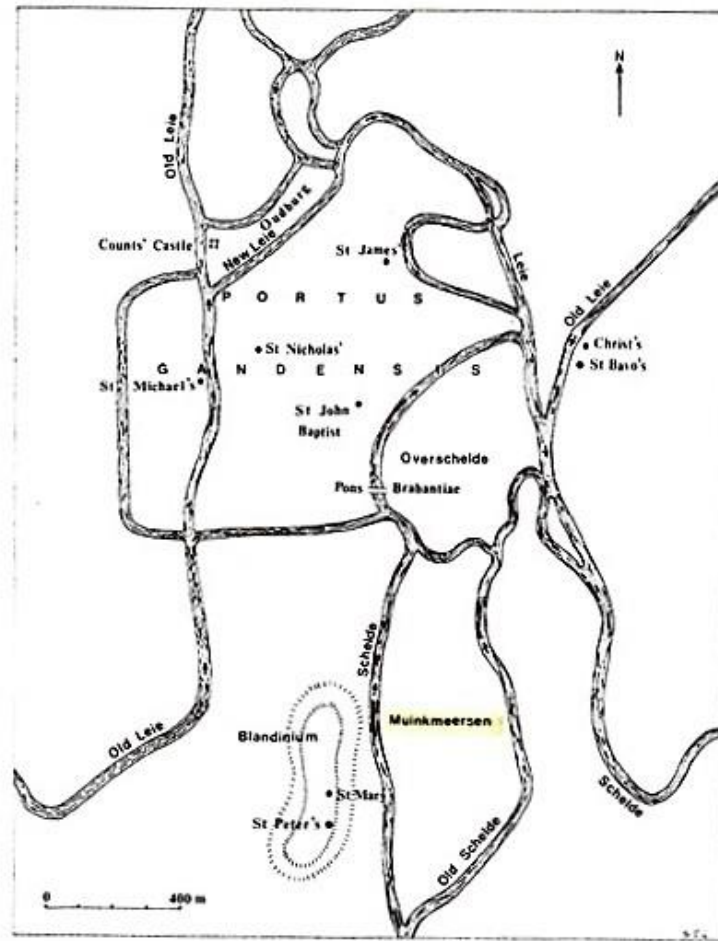
Gent heeft een belangrijk pre-middeleeuws verleden. De gunstige geografische ligging met zandige hoogten nabij de samenloop van de twee belangrijke rivieren, oefende al vele duizenden jaren voor onze tijdrekening aantrekking uit op de mens. Verspreid over het hele areaal vinden archeologen sporen terug uit de steentijden, de metaaltijden en de Romeinse tijd. Zo werd onder meer in de buurt van de Sint-Pietersabdij een verzameling vuurstenen werktuigen opgegraven die de aanwezigheid bevestigen van omstreeks 9600-9000 v. Chr. rondtrekkende mensen. Op het Goudenleeuwplein werden vuurstenen werktuigen en ceramiek aangetroffen, die naar het neolithicum verwijzen. In het hele stadscentrum komen regelmatig vondsten tevoorschijn, die te interpreteren zijn als restanten van nederzettingen uit de protohistorie en de Romeinse tijd. De belangrijkste concentraties Romeinse vondsten binnen de latere stad kwamen aan het licht bij het rivierenknooppunt en overbruggen de periode van de 1ste tot de 4de eeuw¹¹.

In de publicatie van Jill Mann, Ysengrimus, het middeleeuwse dierenepos (1148-1149) is onderstaande kaart opgenomen. Deze is gebaseerd op de kaart van Ferdinand Lot (*La Frontière de la France et de l'Empire sur le cours inférieur de l'Escaut du IXe au XIIIe siècle*, Bibliothèque de l'école des chartes 71 (1910) 5 – 32 en gecorrigeerd op basis van de kaart van het middeleeuwse Gent door Johan Decavele, René de Herdt en Noël Decorte, *Gent op de Wateren en naar de Zee* (Antwerpen/Gent, 1976)¹².

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Sint-Pietersabdij en Sint-Pieterskerk, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/21199> (geraadpleegd op 10 december 2016).

¹¹ DECLERCQ G. & LALEMAN M.C. 2010

¹² Jill Mann, Ysengrimus, *Dumbarton Oaks Medieval Library*, 2013

Map 1. Ghent in the twelfth century

Map 1 is based on that given by Ferdinand Lot in 'La Frontière de la France et de l'Empire sur le cours inférieur de l'Escaut du IXe au XIIIe siècle', *Bibliothèque de l'école des chartes* 71 (1910) 5-32; map 2 is based on map II in E. de Moreau, *Histoire de l'Église en Belgique*. Both have been corrected on the basis of the map of early medieval Ghent in Johan Decavele, René de Herdt and Noël Decorte, *Gent op de Wateren en naar de Zee* (Antwerp/Ghent, 1976).

Figuur 13. 12e eeuwse kaart met vermelding Muinkmeersen

Op deze twaalfde eeuwse kaart wordt het gebied tussen de Boven-Schelde en de Oude Schelde aangeduid als meersen (= verland moeras – laaggelegen weiland – zie Muinkmeersen).

In Ysengrimus (p. 88) wordt dit:

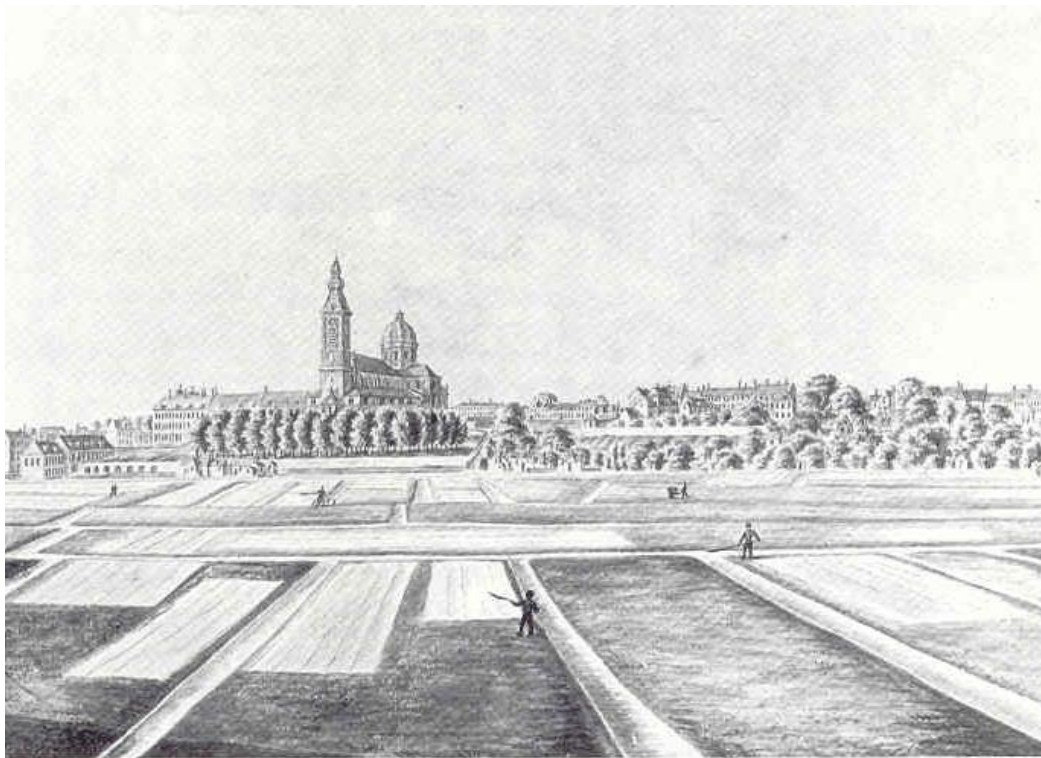
"The second instance of local reference that I should like to put forward is easier to deal with, because it is more closely linked with the narrative detail of the poem. When Isengrimus enters the monastery of Blandinium, he opts for the office of priest, since the priest's function is to guard his 'sheep'. ... Directly below the hill on which the monastery of Blandinium is situated, and between two branches of the Schelde, lay a stretch of meadow which formed part of its domain, and was

appropriately called 'Muink-meersen', or 'Prata monachorum' – "monks' meadows". The name, according to A. van Werveke, had belonged to them 'from time immemorial'."

Tussen 2 armen van de Schelde liggen moerasachtige weilanden genaamd de Muinkmeersen die toebehoorden aan de Sint Pietersabdij. Jill Mann refereert naar A. van Werveke die meegeeft dat zij meersen genoemd werden "sinds onheuglijke tijden" (i.e. sinds +/- 640) . In de Ysengrimus (1148-1149) is de referentie Boek V vers 551 'Compererat crebro Scaldeas ille bidentes'.

Tegen het einde van de 14de eeuw had de stadsomwalling een omtrek van circa 12.718 meter bereikt en omsloot een oppervlakte van 644 hectare. Hierbij moet echter aangestipt dat binnen deze stadsomtrek, naast de eigenlijke stadseigendommen verschillende onafhankelijke, zelfs omwalde kernen met eigen bestuur gevat zijn, namelijk de landelijke kernen van het Sint-Baafs- en Sint-Pietersdorp en de gesloten geestelijke gemeenschappen van de Begijnhoven met name het Sint-Elisabeth- of Groot Begijnhof bij de Brugse poort, het Begijnhof Onze-Lieve-Vrouw ter Hoye of Klein Begijnhof in de Lange Violettestraat en het eveneens op het einde van de 13de eeuw gestichte Sint-Obrechtsbegijnhof op Poortakker. Slechts circa 200 hectare van de stadsoppervlakte was echter bebouwd en zelfs binnen de oude Kuip waren grote gebieden onbewoond. Dit waren voornamelijk agrarische delen met weilanden, akkers of bosjes (Ekkergem, Muide, Hoye, Eekhout) of moerassige hooilanden, voornamelijk als bleek-velden gebruikt (Meerhem, Ham, Muinkmeersen, Vogelenzang). Meersen, i.e. moerassige hooilanden, zijn totaal ongeschikt voor bewoning en werden gebruikt als bleekweides. Bij hoge waterstand functioneerden zij als overstromingsgebied voor de Schelde¹³.

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Gent zestiende-eeuwse stadsuitbreiding, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/122210> (geraadpleegd op 10 december 2016)

Figuur 14. Muinkmeersen (*Stadsarchief Gent, verzameling Wijnands 99 (kaftV)*)
1820: linnen te bleken op de Muinkmeersen (op de achtergrond de Sint-Pietersabdij)

Deze moerassige gebieden behoorden tot de Sint-Pietersabdij tot in 1796. Een eerste grondige wijziging had plaats in 1837 met de aanleg van de spoorlijn Gent-Mechelen doorheen het gebied met op het einde het Zuidstation naar ontwerp van architect A. Payen (1850). Ertegenover werd het prestigieuze Graaf van Vlaanderenplein aangelegd naar ontwerp van architect Leclerc-Restiaux (1847). Het noordelijk gedeelte van de meersen tussen de spoorlijn en de Schelde werd in 1851 aangelegd als dierentuin. Eromheen ontwikkelde zich een typische burgerwijk: in 1857 werd de Dierentuinlaan getrokken (heden President Franklin D. Rooseveltlaan en Gustaaf Callierlaan), in 1859 werd een deel van de Hofstraat en in 1863 de Hertstraat afgelijnd. Tussen 1869 en 1882 werd een eerste plan opgemaakt om het meer zuidelijke deel van de meersen, de wijk Terplaten met oude arbeidershuisjes, te saneren en om te vormen tot burgerwijk (deel van de Leeuwstraat, Olifantstraat, Willem Wenemaerstraat en Ter Platen). In 1881 werd de eerste Terplatenbrug door E. Braun gebouwd. De François Benardstraat betreft een brede, rechte straat leidend van de Franklin Rooseveltlaan tot de Muinkkaai. Circa 1860 aangelegd op de Muinkmeersen, werd deze in 1906

verlengd bij de verkaveling van de Gentse Dierentuin¹⁴. De ene straatkant wordt halverwege tussen de Hertstraat en de Hofstraat onderbroken door het Muinkpark, dat rest van de dierentuin; dezelfde straatkant is beplant met platanen. Tussen 1886 en 1888 werd op de hoek van de Leeuwstraat het nieuwe klooster en scholencomplex van de zusters franciscanessen gebouwd (het Crombeen). Dit werd in 1914, na de sloop van 4 woningen, aangevuld met een nieuwe vleugel voor de normaalschool (wat overeenstemt met de huidige buur van F. Benardstraat 82). Op de hoek F. Benardstraat en Tentoonstellingslaan werd de directeurswoning gebouwd (1888) en de lagere schoolgebouwen (1909-1911). Het pand tussen directeurswoning en F. Benardstraat 84 werd, na de sloop van 4 woningen, opgetrokken in 1976.

De huidige arbeiderswoningen dateren uit 1883 afgaande op de plannen van de huidige bebouwing aanwezig in het Stadsarchief Gent (de Zwarte Doos) (supra).

Een nieuw plan van 1904 voorzag het dempen van de Oude-Schelde en de aanleg van de Tentoonstellinglaan, Tijgerstraat en Zebrastreet en het doortrekken van de Leeuwstraat waardoor een cirkelvormig kruispunt met stervormig stratentracé ontstond. Naast de burgerhuizen werd een sociale woonwijk voorzien in de Zebrastreet (1907, naar ontwerp van Ch. Van Rysselberghe), een merkwaardige verwezenlijking van sociale woningbouw van het begin der 20ste eeuw.

In 1904 verdween de Gentse dierentuin, en werden de gronden verkaveld (1905-1906) en doorkruist door verschillende straten. De Muinklaan werd afgelijnd en voorzien van rijke burgerhuizen met voortuintjes. Hier ook werd middenin een werkmanskwartier voorzien (Alpacastraat, Langhalsstraat, 1906).

In 1928 werd het Zuidstation afgeschaft en vervangen door het Koning Albertpark. In 1972 moest het meest zuidelijke deel plaats ruimen voor de viaduct en afrit van de autosnelweg E3, die nu het moderne stadsbeeld bepalen. Langs de grote boulevards moesten de burgerhuizen- veelal wijken voor moderne flatgebouwen¹⁵.

Het stadsbeeld onderging radicale wijzigingen. Het aantal huizen verdubbelde. Bepaalde landelijk gebleven stadswijken werden verstedelijkt en andere werden gesaneerd en geürbaniseerd. De aanleg van nieuwe straten gebeurde, op enkele uitzonderingen na, niet op basis van een planmatig getekend stratenpatroon volgens de nieuwe stedenbouwkundige inzichten, maar is eerder toevallig gegroeid rond belangrijke gebouwen of instellingen¹⁶.

Zo ontwikkelden de wijk Overschelde en Muinkmeersen, tot dan toe nagenoeg onbebouwd, zich pas na de aanleg van de spoorweg (1837) en de dierentuin (1851). De aanwezigheid van deze instellingen bepaalde tevens in grote mate het karakter van deze wijken. Rond het Zuidstation (1850) zorgden

¹⁴ Bogaert C., Lanclus K. & Verbeeck M 1979

¹⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Gent zestiende-eeuwse stadsuitbreiding, Inventaris Onroerend Erfgoed [online]*, <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/122210> (geraadpleegd op 10 december 2016).

¹⁶ Bogaert C., Lanclus K. & Verbeeck M. met medewerking van Linters A. 1979

brede winkelstraten voor de verbinding met de drie belangrijkste pleinen van de oude stad, namelijk Vrijdagmarkt, Koornmarkt en Kouter, de directe omgeving van het station gaf het ontstaan aan het uitgangscentrum van de stad. De architectuur in deze wijk wordt dan ook voornamelijk gekenmerkt door hoge huizen, vaak meergezinswoningen met kleinhandelsfunctie op de begane grond. De wijk Muinkmeersen draagt in hoofdzaak een sterk burgerlijk karakter, dat na het verdwijnen van de dierentuin in 1906 behouden bleef. De nieuwe burgerij vestigde zich buiten het oude stadscentrum in de nieuw aangelegde woonzones.

3.3.2 Historisch kaartmateriaal

Onderstaande bespreking van historische kaarten werd ingedeeld op basis van de nauwkeurigheid van de projecties. Nauwkeurige projecties worden in paarse kleur weergegeven. Tekeningen en kaarten die niet nauwkeurig konden gegeorefereerd worden, kennen een zwarte omkadering.

3.3.2.1 *Panoramisch zicht op Gent, 1534*

In 2011 nam het STAM het initiatief om een onderzoek op te starten naar dit unieke geschilderde stadsbeeld. Zowel niet-destructieve natuurwetenschappelijke analyses, historische bronnen, iconografische beeldweergave en recent wetenschappelijk onderzoek werden gecombineerd. De resultaten bevestigden dat het om een uitzonderlijke stadskaart gaat, in tegenstelling tot een 19de eeuwse kopie zoals vaak werd gesuggereerd. Het schilderwerk geeft een zeer tijdgebonden en uniek beeld weer uit een scharnierperiode van de Gentse geschiedenis¹⁷. Het Panoramisch Gezicht op Gent 1534 is één van de oudste geschilderde stadsgezichten op Gent en geeft een topografisch beeld van het laatmiddeleeuwse Gent, kort voor de Sint-Baafsabdij plaats diende te maken voor het Nieuw Kasteel van Keizer Karel V. Het is tevens de oudst bewaarde bron waarop de stad voor het eerst ‘volledig’ in beeld werd gebracht. Onderwerp van het Panoramisch Gezicht is de stad Gent zoals ze zich voordeed voor de grote transformaties van het midden en de tweede helft van de 16de eeuw¹⁸. Op deze kaart valt vast te stellen dat het onderzoeksgebied niet correct kon gegeorefereerd worden, maar aangeduid werd na vergelijking met andere historische kaarten waarbij de ligging ten opzichte van de Oude Schelde, de westelijke bebouwing ten opzichte van het projectgebied en de afstand tot de Kantienberg in beschouwing genomen werd. Hierdoor kon een redelijk precieze aflijning van het onderzoeksgebied gemaakt worden. Het onderzoeksgebied ligt binnen een grote onbebouwde omgeving waar ook het bleken van linnen plaatsvond.

¹⁷ M.C. Laleman et al., p. 166.

¹⁸ M.C. Laleman et al., p. 168.

GENT – François

Benardstraat

Plannr. 24

Panoramisch Zicht op Gent, 1534.

Analoog aangemaakt

17/12/2016

2016L115

©STAM Gent¹⁹

Figuur 15. Detail . Situering van het Panoramisch Zicht op Gent, 1534 met aanduiding van het projectgebied.

3.3.2.2 Kaart van Jacob Deventer, 1559

Jacob van Deventer kan de eerste wetenschappelijke cartograaf van de Nederlanden worden genoemd: hij is de eerste die niet langer de nadruk legt op het picturale karakter van een kaart, maar zich gaat focussen om het werkelijke aanzien van de stad getrouw weer te geven. Gelet op het militaire doel van deze kaarten worden het verloop van het wegennet en de verhoudingen tussen de bouwblokken minutieus aangehouden. Het is wachten tot het einde van de 18de eeuw voor vergelijkbare topografisch nauwkeurige kaarten²⁰. Ook op deze kaart is de afwezigheid van bebouwing duidelijk waar te nemen. De bebouwing in het oosten verwijst mogelijks naar CAI locatie 151214.

¹⁹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Hires_1534_STAM_GENT.jpg

²⁰ A. Capiteyn, L. Charles & M.C. Laleman, 2007, p. 26-27.

GENT – François**Benardstraat**

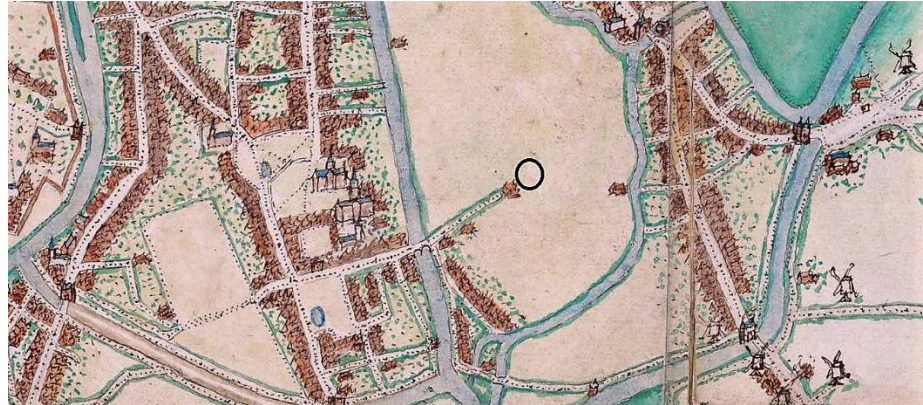
Plannr. 25

Kaart van Deventer, 1559.

Analoog aangemaakt

17/12/2016

2016L115

©²¹

Figuur 16. Detail . Situering van het onderzoeksgebied op de kaart van Deventer

3.3.2.3 *Civitates Orbis Terrarum* (1572-1617)

Deze atlas van grote steden werd uitgegeven door Georg Brand en de kaarten erin werden grotendeels gegraveerd door Franz Hogenberg. Het eerste volume van de *Civitates Orbis Terrarum* werd gepubliceerd in 1572; het zesde, en laatste in 1617. Het bevatte uiteindelijk 546 kaarten en stadsgezichten van over de hele wereld. De atlas was ontworpen om makkelijker toegankelijk te zijn voor het grote publiek. De plannen werden telkens vergezeld van Brauns interpretatie van de stadsgeschiedenis en lokale handel en werden vaak gezien en gebruikt als een compendium voor reizigers²². Deze kaart toont ook een afwezigheid van bebouwing en impliceert het gebruik als bleekweides.

²¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Ghent_by_Jacob_Van_Deventer,_BN_1.jpg

²² http://historic-cities.huji.ac.il/mapmakers/braun_hogenberg.html

GENT – François**Benardstraat**

Plannr. 26

Civitates Orbis Terrarum, 1572-1617.

Analoog aangemaakt

17/12/2016

2016L115

©²³

Figuur 17. Detail van Civitates Orbis Terrarum met aanduiding van het projectgebied

3.3.2.4 Kaart van Horenbault (1619)

De kaart die Jacob Horenbault, beëdigd landmeter, in 1619 vervaardigde is één van de belangrijkste stadsgezichten van Gent. De opdracht luidde om een figuratieve kaart van Gent te maken waarop het territorium met de stedelijke jurisdictie zeer duidelijk omschreven stond, waarschijnlijk naar aanleiding van betwistingen over begrenzingen van, onder andere, percelen. Daardoor worden waterlopen, wegen, bebouwing, groen, akkers en weilanden tot op perceelsniveau weergegeven. De eerstvolgende keer dat een kaart met zoveel detail getekend wordt, is 150 jaar later wanneer Ferraris zijn bekende kaart met militaire doeleinden tekent²⁴. Hoewel niet volledig duidelijk weergegeven, is er geen bebouwing ter hoogte van het onderzoeksgebied. De grote lege vlakte is wel duidelijk.

²³ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/37/Braun_Gent_UBHD.jpg

²⁴ L. Charles, M.C. Laleman, D. Lievois & P. Steurbaut, 2008.

GENT – François

Benardstraat

Plannr. 27

Kaart van Horenbault, 1619.

Analoog aangemaakt

17/12/2016

2016L115

©²⁵

Figuur 18. Detail van de kaart van Horenbault met aanduiding van het projectgebied

3.3.2.5 Kaart van Ferraris (1771 – 1778)

In opdracht van Keizerin Maria-Theresia en Keizer Jozef II werden de Oostenrijkse Nederlanden voor het eerst grootschalig en systematisch topografisch gekarteerd. 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten werden geklasseerd volgens bundels en vergezeld van een beschrijvende tekst. Dit alles gebeurde onder leiding van generaal Joseph-Jean-François Graaf de Ferraris (1726-1814). Het resultaat was een Kabinetskaart in drie exemplaren. Het exemplaar, bestemd voor de Oostenrijkse gouverneur Karel van Lotharingen, is heden in bezit van de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel. De andere exemplaren bevinden zich in het Rijksarchief in Den Haag en het Kriegsarchiv te Wenen²⁶.

Aan de hand van deze kaart valt duidelijk waar te nemen dat het onderzoeksgebied in moerassig gebied lag. Om enige vorm van controle te krijgen op dit natte gebied werd een soort van voren-irrigatie aangelegd. Ten westen van het onderzoeksgebied valt bebouwing te bemerken.

²⁵ https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Map_of_Ghent_by_Jacques_Horenbault.jpg

²⁶ http://www.ngi.be/Common/ferraris_nl.pdf

Figuur 19. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

3.3.2.6 Kaart van M. Seutter en J.M. Probst (1780)

Hoewel quasi gelijktijdig met de kaart van Ferraris, laat onderstaand detail toe enkele vergankelijke bouwwerken zoals molens vast te stellen. Daarnaast geeft het ook een vorm van percellering weer op de Muinkmeersen, afwisselend in gebruik als bleekweide en braakliggend land²⁷.

²⁷ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/31/Map_of_Ghent_by_M._Seutter_and_J.M._Probst%2C_1780.jpg

GENT – François**Benardstraat**

Plannr. 28

Kaart van M. Seutter en J.M. Probst.

Analoog aangemaakt

17/12/2016

2016L115

©²⁸

Figuur 20. Detail van de kaart van M. Seutter en J.M. Probst met aanduiding onderzoeksgebied

3.3.2.7 Topografische kaart Vandermaelen (1846 – 1854)

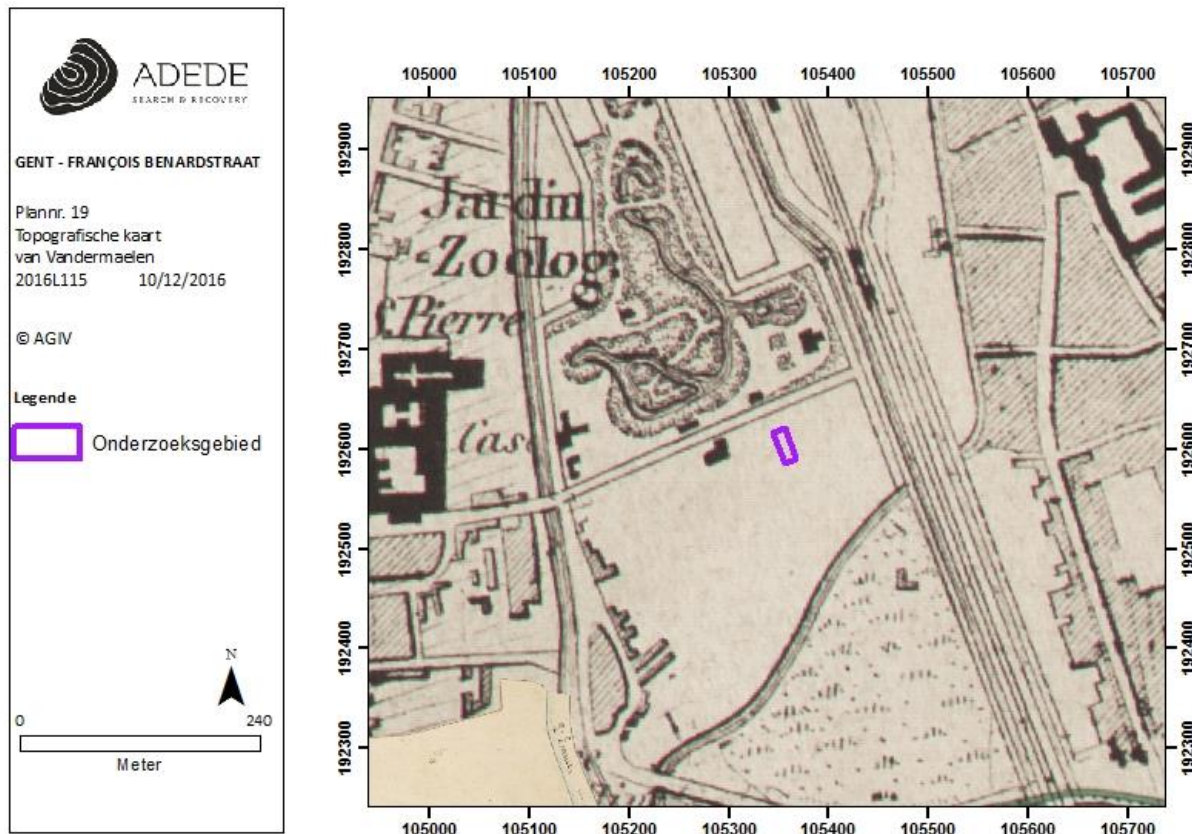
Philippe Vandermaelen (1795-1869) is de stichter van het “Établissement géographique de Bruxelles”. Hij publiceerde de eerste uitgave van een topografische kaart van België op metrische schaal. Voordien waren schalen grafisch, of werden ze uitgedrukt in plaatselijke maten (el, vadem, mijl, ...).

Hij werkte samen met Paul Gérard, die na het vertrek van de Nederlanders in 1830, in het bezit gebleven was van de punten van tweede en derde orde van de triangulatie van Erzey. Hij maakte verschillende kaarten van België op basis van dit geodetische net en volgens de gewijzigde projectie van Flamsteed.

Hierop is een opmerkelijk verschillende situatie met voorgaande periodes vast te stellen. Ten noorden van het onderzoeksgebied valt de zoo van Gent vast te stellen, ten oosten de spoorweg. Binnen de contouren van het onderzoeksgebied valt nog geen bebouwing waar te nemen. Hoewel historische bronnen spreken over de aanleg van de François Benardstraat ca 1860, kan gesteld worden aan de hand van deze kaart dat de aanleg vermoedelijk een decennium eerder plaatsvond. De projectie van het onderzoeksgebied lijkt bijgevolg ook onderhevig aan een lichte verschuiving in zuidelijke richting. Een 100 tal meter in westelijke richting staat er één open bebouwing. Een

²⁸https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Map_of_Ghent_by_M._Seutter_and_J.M._Probst,_1780.jpg

mogelijke functie van dit gebouw kan achterhaald worden aan de hand van een kaart die volgens Wikipedia mogelijks fout gedateerd wordt in 1841²⁹. De twijfelachtige datering is te wijten aan de aanwezigheid van straten die volgens historische bronnen pas later aangelegd werden. Op deze kaart echter wordt de 'Société St. Cécile' vermeld. Deze muzikale vereniging³⁰ had mogelijks een afdeling verbonden aan de dierentuin.

Figuur 21. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.

²⁹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Dierentuin_van_Gent#/media/File:Map_of_Ghent,_1841.jpg

³⁰ Cornelissen, Decaigny, De Coninck, 1829

GENT – François

Benardstraat

Plannr. 17

Kaart uit 1841

Analoog aangemaakt

17/12/2016

2016L115

©³¹

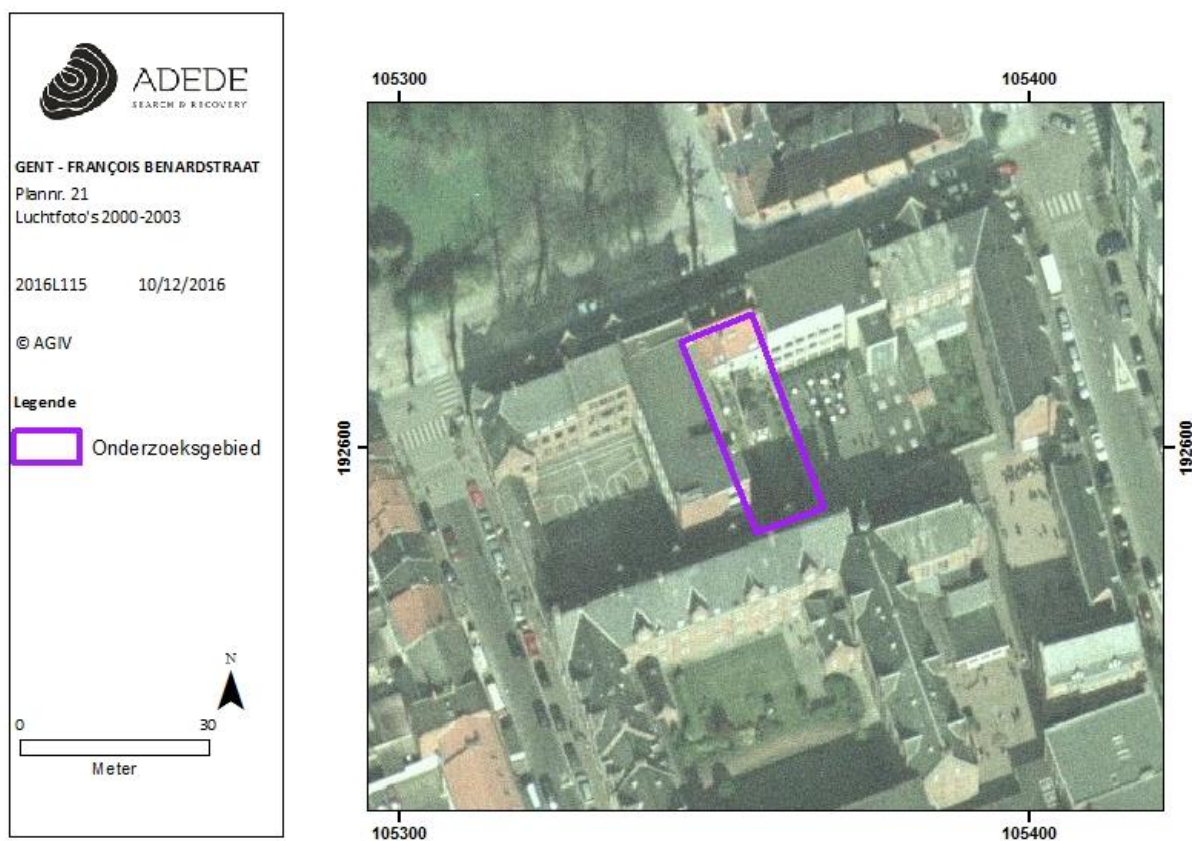

Figuur 22. Situering van het projectgebied op kaart uit 1841 met vermelding Société St. Cécile

3.3.2.8 Topografische kaarten ministerie Openbare Werken en Wederopbouw (1950 – 1970)

Deze kaart geeft een beeld weer van de situatie in het midden van de 20e eeuw waarbij bebouwing binnen de contouren van het onderzoeksgebied vast te stellen is en het westelijke gebouw een diepere achterbouwlijn kent.

³¹https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/61/Map_of_Ghent_1841.jpg

Figuur 24. Situering van het projectgebied op de orthofoto uit 2000 - 2003

Figuur 25. Situering van het projectgebied op de orthofoto uit 2012

3.4 Archeologische situering van het projectgebied

Zoals eerder vermeld vond er nog geen eerder archeologisch (voor)onderzoek plaats op de locatie van het onderzoeksgebied. De Centraal Archeologische Inventaris geeft op haar Geoportaal een aantal meldingen van losse vondsten aan alsook enkele opgravingen. Deze meldingen worden hieronder kort besproken. Hier wordt gefocust op locaties die betrekking hebben op het onderzoeksgebied. De relatie met de Blandijnberg en het Sint-Pietersplein, -abdij met tuin werd reeds uitvoerig beschreven in de historische situering (supra).

Een bijkomende bemerking die dient gemaakt te worden, is dat er in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied reeds 15 tot 20 meldingen zijn opgenomen van gebieden waar geen archeologie te verwachten valt³².

³² <https://geo.onroerenderfgoed.be>

CAI locatie 151214

In het zuidoosten werd deze vaststelling gedaan op basis van de kaart van Horenbault. Het betreft een vierkante omgrachting omheen een aantal gebouwen. De westelijke gracht wordt gevormd door de loop van de Oude Schelde. Over de oostelijke gracht liep een brug.

CAI locatie 333545

Deze locatie ten zuidwesten van het onderzoeksgebied met als toponiem 'Zwaluwenberg' beschrijft restanten in baksteen, gebouwplattegronden die zouden teruggaan in de 16^e eeuw. Deze locatie omvat twee kanttekeningen, enerzijds naar datering (vermelding: gebied kende forse uitbreiding in 19^e eeuw) en anderzijds naar locatie (vermelding: niet echt nauwkeurig gelokaliseerd).

4 Besluit

4.1 Besluit gespecialiseerd publiek

Op basis van historische, cartografische, landschappelijke en geologische gegevens werd het projectgebied onderzocht naar potentieel aanwezig cultuurhistorisch erfgoed. Aan de hand van volgende vragen kunnen wij een inschatting maken van het kennisvermeerderingspotentieel van het onderzoeksgebied.

- Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?

Binnen het onderzoeksgebied worden de bestaande woningen gesloopt om grotendeels binnen de contouren hiervan nieuwe meergezinswoningen te realiseren. Bijkomend worden er twee waterputten en een septische put aangelegd die reiken tot op een diepte van twee meter. Op het achterliggend gedeelte wordt eveneens een gebouw geconstrueerd bestaande uit twee bouwlagen. Deze bebouwing bevindt zich boven de huidige onbebouwde tuin en de huidige tuinhuizen. Het rapport ten gevolge van de uitgevoerde sonderingen vermelden de aanwezigheid van aangevoerde zandgrond tot op een diepte van 1.5m. Hieruit kunnen we afleiden dat eventuele archeologische resten reeds verwijderd werden in het verleden en het onderzoeksgebied reeds grondig verstoord is waardoor de kans op nieuwe verstoringen quasi nihil is.

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?

De bestaande historische en cartografische bronnen schetsen het onderzoeksgebied en de evolutie hiervan heel duidelijk en nauwkeurig. Door zijn ligging in moerassig gebied, was de omgeving van de Muinkmeersen niet interessant naar bewoning toe. Deze gebieden werden gebruikt voor het bleken van linnen. Enige vorm van bewoning ontbrak volledig en het huidige gebouw is hoogstwaarschijnlijk het eerste dat zich binnen het onderzoeksgebied bevond. De François Benardstraat werd pas aangelegd in 1860 en de huidige bebouwing kent een terminus ante quem datering van 1883.

Historische bronnen beschrijven het onderzoeksgebied en diens omgeving tot in de 12^e eeuw als moerasachtige weilanden. Ook naar oudere periodes wordt verondersteld dat de gunstige geografische ligging met zandige hoogten nabij de samenloop van de twee belangrijke rivieren van Gent zich niet binnen het onderzoeksgebied en de omgeving van de 'meersen' was, net door het feit dat dit laaggelegen gebied gekenmerkt werd door een natte bodem en eerder fungeerde als overstromingsgebied tussen de Oude Schelde en de Schelde. Hoewel dit geen beslissingsfactor op

zich mag zijn, geven de 15 aangeduide gebieden met verwachting 'Geen archeologie' op het Geoportaal een indicatie naar de lage verwachting naar archeologische sites en restanten.

- Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?

Doordat het gebied zich doorheen de geschiedenis kenmerkte door een lage densiteit aan bebouwing, dient conform artikel 7.2.3 van de Code van Goede Praktijk het historisch landgebruik nader onderzocht te worden. Het gebied is vanuit verschillende bronnen beschreven als een overstromingsgebied van de schelde. De ets van Wijnands (1820) toont het gebruik van de omgeving van het onderzoeksgebied om linnen te bleken. 12^e eeuwse bronnen vermelden eveneens moerassige weilanden om de meersen aan te duiden. Men kan aannemen dat ook in oudere periodes de voorkeur gegeven werd aan hoger gelegen gebieden waaronder de Blandijnberg, waar reeds in de buurt van de Sint-Pietersabdij verschillende vuurstenen werktuigen gevonden werden. De occupatie van het onderzoeksgebied en diens omgeving doorheen de geschiedenis was met andere woorden beperkt.

- Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?

De relevante sites behelzen voornamelijk de Sint-Pieters abdij en het Sint-Pieters plein. De relatie tot het onderzoeksgebied beperkt zich voornamelijk tot de eigendomstoestand van de Muinkmeersen. In de nabije omgeving komen slechts twee meldingen voor, waarvan één werd gedaan aan de hand van de kaart van Horenbault en een andere met twijfelachtige locatie en datering. De kennis van de Muinkmeersen, waarbinnen het onderzoeksgebied zich bevindt, aan de hand van archeologische sites is met andere woorden eerder beperkt.

- Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende informatie op? Indien niet, welke methodiek is het meest wenselijk bij vervolgonderzoek?

Het bronnenmateriaal dat geraadpleegd werd tijdens de uitvoering van dit bureauonderzoek heeft aangetoond dat de archeologische verwachting ter hoogte van het onderzoeksgebied onbestaande is. Hiervoor zijn verschillende redenen.

Het onderzoeksgebied bevond zich binnen het overstromingsgebied tussen de Schelde en Oude Schelde en werd door zijn natte moerassige bodems pas heel laat in de geschiedenis in gebruik genomen voor bewoning. Verschillende historische bronnen en kaarten tonen de afwezigheid van bebouwing en uitvoerige occupatie aan. De eerste bewoning binnen de contouren van het te bestuderen gebied dateert uit 1883 en is tevens de bebouwing die nog steeds in het straatbeeld terug te vinden is. Deze bebouwing is er gekomen in na de aanleg van de Benardstraat in 1860.

De bodemopbouw van de percelen is reeds grondig verstoord. Een pakket van 1 tot 1.5m aangevoerde grond werd via sonderingen vastgesteld. De oude omheiningsmuur die de twee percelen van elkaar scheidde, werd gesloopt en gebruikt als fundering ter hoogte van de tuinhuisen. De huidige meergezinswoningen zijn onderkelderd tot op een diepte van 2 meter. De nieuwe ingrepen in de bodem zullen minder diep in de bodem reiken dan de huidig veroorzaakte verstoringen. De nieuwbouw wordt gerealiseerd door middel van paalfunderingen die slechts lokaal en beperkt een ingreep in de bodem kennen en zullen aangelegd worden tot op een diepte van 10 meter. De vloerplaat zal 40cm dik zijn. Enkele diepere verstoringen zullen reiken tot op een diepte van 2 meter, maar deze zijn uiterst beperkt in omvang.

Resultierend uit het bureauonderzoek is men tot de conclusie gekomen dat het kennisvermeerderingspotentieel uiterst laag tot onbestaande is. Conform de Code van Goede Praktijk dient een kosten-baat analyse gemaakt te worden voor verder (voor)onderzoek.

Veldkartering lijkt in dit specifieke geval allerm minst aangewezen omdat het volledige perceel verhard, bebouwd en beplant is door middel van loofbomen. Veldkartering vindt bij voorkeur plaats op (vers geploegde) akkerlanden om tot optimale resultaten te leiden.

Geofysisch onderzoek (GPR) biedt mogelijkheden om een zicht te krijgen in de verticale bodemopbouw maar heeft als nadeel de hoge kostprijs, de complexe verwerking van de gegevens en het feit dat de verkregen data tevens door bijkomend veldwerk moeten gestaafd worden. Bijkomend zullen de recente verstoringen mee herkend worden en hierdoor andere potentiële sporen niet waargenomen worden of verkeerd geïnterpreteerd worden.

Landschappelijk bodemonderzoek en waarnemende archeologische boringen zijn ook niet aangewezen omdat enerzijds een landschappelijke bodemonderzoek niet kadert in de vraagstelling van dit onderzoek en waarderend archeologische boringen hun grootste potentieel bieden bij het detecteren van steentijdsites. De verwachting naar aanwezigheid van deze sites is echter heel laag omdat de bodemopbouw geen indicaties geeft naar goede bewaring hiervan. De natte, laaggelegen gronden waren niet aantrekkelijk naar bewoning toe.

Het doel van **proefsleuven en proefputten** is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt, maar statistisch representatief deel van dat terrein open te leggen en beperkt op te graven. Op die manier kunnen verantwoorde uitspraken worden gedaan voor de rest van het terrein. In dit specifieke geval zouden proefputten meer aangewezen zijn boven proefsleuven gezien het beperkte oppervlak van het terrein. Deze methode is hier evenmin gewenst gezien de graad van recente verstoringen niet opwegen tegenover de prijs die dit onderzoek met zich meebrengt. Tevens dient hierbij een veiligheidsmarge ingecalculeerd te worden met betrekking tot mandelige scheidingsmuren aan de westzijde en mandelige bouwmuren aan de

oostzijde. De bronbemaling die nodig is gezien de hoge grondwaterspiegel zorgt ervoor dat de kosten die vervolgonderzoek in de vorm van proefputten ruim het verwachte kennisvermeerderingspotentieel overschrijden waardoor deze methodiek niet te verantwoorden is.

De analyse van de geplande bodemingrepen in verhouding tot de gekende ingrepen laten een reeds verregaande verstoring van het bodemarchief vermoeden. Hierdoor is het niet meer mogelijk om eventueel archeologische restanten binnen een ruimer kader te bestuderen en kan er hoogstens een versnippering aan op zich staande vondsten geconstateerd worden waardoor het al lage kennisvermeerderingspotentieel verder beperkt wordt. Na het maken van een kosten-baten analyse besluit ADEDE bvba dat verder (voor) onderzoek de gepaard gaande kostprijs niet kan verantwoorden.

4.2 Besluit breed publiek

Binnen de twee percelen die momenteel bebouwing kennen onder de vorm van meergezinswoningen, zal de bouwheer de huidige bewoningen slopen om nieuwe gezinswoningen te realiseren. Achterliggend aan deze geplande wooneenheden wordt over het gehele perceel eveneens een gebouw opgericht bestaande uit 2 bouwlagen voor parkeerplaatsen en bergingen.

Het bureauonderzoek, opgesteld door ADEDE, heeft aangetoond dat er een lage tot onbestaande verwachting bestaat naar intacte archeologische sites binnen deze geplande ingrepen. Aan de hand van historische en cartografische bronnen werd duidelijk dat er nooit bebouwing heeft plaatsgevonden voorafgaand aan de huidige bebouwing die gesloopt zal worden. De reden voor de afwezigheid van bewoning doorheen de geschiedenis is te wijten aan de natte gronden die eigen zijn aan de Muinkmeersen, gronden die enerzijds gebruikt werden voor het bleken van linnen doorheen een groot deel van het laatste millennium en anderzijds als overstromingsgebied van de Schelde fungeerden. De hoge waterstand opgemeten in 1959 en in een recent sonderingsrapport bevestigen deze stelling. Daarnaast werd duidelijk uit het sonderingsverslag dat de grond onder het projectgebied reeds grondig verstoord werd en een laag met een dikte van 1.5 meter (geroerde) zandgrond aangevoerd werd. Op basis hiervan werd besloten dat de ingrepen in de bodem niet zullen leiden tot een verstoring van de potentiële archeologische restanten en adviseert ADEDE bvba geen verder (voor)onderzoek.

5 Bibliografie

Bogaert C., Lanclus K. & Verbeeck M. met medewerking van Linters A. 1979: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Gent, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 4NB (2 delen), Brussel - Gent.

Charles L., M.C. Laleman, D. Lievois & P. Steurbaut, Van walsites en speelhoven. Het Vrije van Gent bij Jacques Horenbault (1619), Gent, 2008.

Capiteyn A., L. Charles & M.C. Laleman, Historische atlas van Gent. Een visie op verleden en toekomst, Amsterdam, 2007, p. 26-27.

Cornelissen N., Decaigny A., De Coninck T., Société d'harmonie de sainte-Cécile, à Gand, 1829.

Declercq G. (red.) 1997: Ganda & Blandinium. De Gentse abdijen van Sint-Pieters en Sint-Baafs, Gent.

Declercq G. & Laleman M.C. 2010: Archeologie van de stedelijke ruimte. In: Boone M. & Deneckere G. (red.), Gent. Stad van alle tijden, Gent, 18-49.

Jacobs P., M. De Ceukelaire, W. De Breuck & G. De Moor, Toelichtingen bij de Geologische kaart van België (Vlaams Gewest): Kaartblad 22 Gent, Brussel, 1996, p. 27.

Jill Mann, Ysengrimus, Dumbarton Oaks Medieval Library, 2013, 576 p.

Laleman M.C. et al., Het Panoramisch Gezicht op Gent 1534, Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis & Oudheidkunde te Gent, nr. 68, 2014, Gent, p. 166 - 168.

SONDEX, sondeerrapport 29429, 2016.

Vermeire S., G. De Moor, Adams R., Quartairgeologische Kaart van België, Vlaams Gewest, Verklarende tekst bij het Kaartblad (22) Gent (1/50.000), Brussel, 1999.

Geraadpleegde Websites

- https://nl.wikipedia.org/wiki/Dierentuin_van_Gent
- <https://www.dov.vlaanderen.be>
- <https://cai.onroerenderfgoed.be>
- <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333545>
- <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/151214>
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: *Sint-Pietersabdij en Sint-Pieterskerk, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/21199>
(geraadpleegd op 10 december 2016).

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: Gent zestiende-eeuwse stadsuitbreiding, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/122210> (geraadpleegd op 10 december 2016).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Historische stadskern van Gent, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140021> (geraadpleegd op 10 december 2016).
- <https://geo.onroerenderfgoed.be>
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/31/Map_of_Ghent_by_M._Seutter_and_J.M._Probst%2C_1780.jpg
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/61/Map_of_Ghent,_1841.jpg
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Hires_1534_STAM_GENT.jpg
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Ghent_by_Jacob_Van_Deventer,_BN_1.jpg
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/37/Braun_Gent_UBHD.jpg
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Map_of_Ghent_by_Jacques_Horenbault.jpg
- http://www.ngi.be/Common/ferraris_nl.pdf
- http://historic-cities.huji.ac.il/mapmakers/braun_hogenberg.html

6 Lijst van plannen

Plannr.	Beschrijving	Schaal	Wijze vervaardiging	Datum aanmaak
0001	Onderzoeksgebied op topografische kaart	1:1	digitaal	10/12/2016
0002	Onderzoeksgebied op orthofoto (2015)	1:1	digitaal	10/12/2016
0003	Onderzoeksgebied op kadasterkaart	1:1	digitaal	10/12/2016
0004	Plan van de verstoorde zones	1:1	digitaal	10/12/2016
0005	Inplantingsplan bestaande toestand	1:1	digitaal	10/12/2016
0006	Inplantingsplan geplande toestand	1:1	digitaal	10/12/2016
0007	Onderzoeksgebied op DHMVII, DSM, raster 1m	1:1	digitaal	10/12/2016
0008	Onderzoeksgebied op DHMVII, DSM, raster 1m (detail)	1:1	digitaal	10/12/2016
0009	Onderzoeksgebied op tertiair geologische kaart	1:50000	digitaal	10/12/2016
0010	Onderzoeksgebied op quartair geologische kaart	1:200000	digitaal	10/12/2016
0011	Onderzoeksgebied op bodemtypekaart	1:1	digitaal	10/12/2016
0012	Locatie boring ten opzichte van het onderzoeksgebied	1:1	digitaal	10/12/2016
0013	Onderzoeksgebied op de potentiële bodemerosiekaart per perceel (2016)	1:1	digitaal	10/12/2016
0014	Onderzoeksgebied op de erosiegevoeligheidskaart der Vlaamse gemeenten	1:1	digitaal	10/12/2016
0015	Onderzoeksgebied ten opzichte van het bodemgebruiksbestand opname 2001	1:1	digitaal	10/12/2016
0016	Onderzoeksgebied op het gewestplan	1:1	digitaal	10/12/2016
0017	Situering van het projectgebied op kaart uit 1841 met vermelding Société St. Cécile	onbekend	analoog	17/12/2016
0018	Onderzoeksgebied op de Ferraris-kaarten	1:11520	analoog	10/12/2016
0019	Onderzoeksgebied op de topografische kaart van Vandermaelen	1:20000	analoog	10/12/2016
0020	Onderzoeksgebied op de topografische kaarten van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw	1:5000	analoog	10/12/2016
0021	Onderzoeksgebied op luchtfoto's uit 2000-2003	1:1	digitaal	10/12/2016
0022	Onderzoeksgebied op luchtfoto uit 2012	1:1	digitaal	10/12/2016
0023	Meldingen CAI ten opzichte van het onderzoeksgebied	1:1	digitaal	10/12/2016
0024	Detail . Situering van het Panoramisch Zicht op Gent, 1534 met aanduiding van het projectgebied	onbekend	analoog	17/12/2016
0025	Detail . Situering van het onderzoeksgebied op de kaart van Deventer	Onbekend	analoog	17/12/2016

0026	Detail van Civitates Orbis Terrarum met aanduiding van het projectgebied	onbekend	analoog	17/12/2016
0027	Detail van de kaart van Horenbault met aanduiding van het projectgebied	onbekend	analoog	17/12/2016
0028	Detail van de kaart van M. Seutter en J.M. Probst met aanduiding onderzoeksgebied	onbekend	analoog	17/12/2016

7 Lijst van figuren

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.	- 19 -
Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).	- 20 -
Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.	- 21 -
Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.	- 22 -
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.	- 24 -
Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.	- 25 -
Figuur 7. Situering van het projectgebied met aanduiding sondering.	- 26 -
Figuur 8. Sondering GEO-59/2334/1-S2 met vermelding grondwaterstand aan oppervlak.	- 27 -
Figuur 9. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.	- 28 -
Figuur 10. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.	- 29 -
Figuur 11. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.	- 30 -
Figuur 12. Situering van het projectgebied op het gewestplan.	- 31 -
Figuur 13. 12 ^e eeuwse kaart met vermelding Muinkmeersen.	- 33 -
Figuur 14. Muinkmeersen (<i>Stadsarchief Gent, verzameling Wijnands 99 (kaftV)</i>)	- 35 -
Figuur 15. Detail . Situering van het Panoramisch Zicht op Gent, 1534 met aanduiding van het projectgebied.	- 38 -
Figuur 16. Detail . Situering van het onderzoeksgebied op de kaart van Deventer.	- 39 -
Figuur 17. Detail van Civitates Orbis Terrarum met aanduiding van het projectgebied.	- 40 -
Figuur 18. Detail van de kaart van Horenbault met aanduiding van het projectgebied.	- 41 -
Figuur 19. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.	- 42 -
Figuur 20. Detail van de kaart van M. Seutter en J.M. Probst met aanduiding onderzoeksgebied.	- 43 -
Figuur 21. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.	- 44 -
Figuur 22. Situering van het projectgebied op kaart uit 1841 met vermelding Société St. Cécile.	- 45 -
Figuur 23. Situering van het projectgebied op de kaart Ministerie Van Openbare Werken en Wederopbouw.	- 46 -
Figuur 24. Situering van het projectgebied op de orthofoto uit 2000 - 2003.	- 47 -
Figuur 25. Situering van het projectgebied op de orthofoto uit 2012.	- 48 -
Figuur 26. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.	- 49 -

8 Bijlagen

Bijlage 1: Sonderingsrapport